

Framtiden i våre hender / Etisk bankguide
Rapport april — 2020

Retningsløs til havs? — Norske penger i global sjømat

Av Veera Mo

EtiskBankGuide
Norge

Framtiden i
våre hender

Tittel: Retningsløs til havs? Norske penger i global sjømat

Forfatter: Veera Mo

Utgivelse: April 2020

Utgiver: Framtiden i våre hender, Mariboegate 8, 0183 Oslo

Ansvarlig redaktør: Anja Bakken Riise

Faglig kvalitetssikrer: Sigurd Jorde og Pia A. Gaarder

Det oppfordres til å sitere og bruke opplysninger fra denne rapporten. Framtiden i våre hender oppgis som kilde.

Innhold

Forord.....	4
Begrep og forbehold.....	5
1 — INNLEDNING	6
Metode	7
2 — BAKGRUNN	9
Å fiske til fôr	11
Bærekraft og etikk i sjømatnæringa.....	14
3 — FISKEAKTØRENE	16
Fiskenasjonene	16
Selskaper i sjømatnæringen	19
4 — NORSK FINANS	21
5 — MANGLENDE RETNINGSLINJER?	28
Retningslinjer for investeringer i sjømatproduksjon	28
Åpent tilgjengelige retningslinjer	29
Tilleggsinformasjon fra bankene	32
Sammendrag	33
6 — ANBEFALINGER.....	35
Vedlegg 1: Metode og utvalg	37
Vedlegg 2: Bankenes retningslinjer.....	39
Vedlegg 3: Fair Finance Guide Assessment Elements: Fisheries.....	42
Vedlegg 4: Tilleggsinformasjon om selskapene	43
Noter	46

Forord

Verdens fiskeri- og oppdrettsnæring har betydelige utfordringer med bærekraft og etikk på flere områder. Ett viktig felt gjelder innsatsfaktorene i de store mengdene med fôr som oppdrettsnæringen krever. Innsatsfaktorene er del av internasjonale leverandørkjeder hvor sporing og åpenhet, arbeidsforhold og eierskap i seg selv er uoversiktlig og hvor store mengder proteiner sluses fra jord og hav inn til oppdrett av fisk og sjømat. Hvordan denne kanaliseringen skjer i hvert enkelt ledd, og om det er en fornuftig bruk av verdens matressurser, blir avgjørende for å oppklare om oppdrettsnæringen kan bli bærekraftig eller ikke.

Framtiden i våre hender har tidligere belyst bruken av soya fra Brasil i fiskefôret, og hvordan mangedoblingen av oppdrettsnæringen i Norge vil få negative konsekvenser for arealbruk og arbeidsforhold i andre land. En annen side av fôrproblematikken er tema for denne rapporten, nemlig bruken av villfanget fisk i fôret i form av fiskeolje og fiskemel, et aspekt som knytter fiskerier og oppdrett tett sammen.

Produksjon av fiskeolje og fiskemel er blitt en enorm business internasjonalt, og den store veksten i etterspørselen de siste tiårene har kommet fra oppdrettsnæringen. Økningen av oppdrettsnæringen globalt får dermed direkte konsekvenser for hvor mye såkalt biomasse som tas ut av havet, og blir satt i forbindelse med det som er blitt kalt et ressursran og en ren støvsuging av havområder for småfisk.^a

Denne rapporten kan leses som en introduksjon og en presentasjon av problemene innenfor fiske- og oppdrettsnæringen med spesifikt fokus på fiskemel- og fiskeoljeproduksjon internasjonalt.

Rapporten er samtidig en casestudie i serien til Etisk bankguide Norge, og den ser også på hvilke finansielle forbindelser som eksisterer mellom finansinstitusjonene som er med i Etisk Bankguide og en rekke viktige nasjonale og globale aktører innenfor fiskeri og sjømat – i den grad selskapene er børsnotert. Den ser også på hva slags policy eller retningslinjer bankene har for investeringer i sektoren.

Etisk bankguide Norge^b er del av Fair Finance International og drives av Framtiden i våre hender og Forbrukerrådet. Årlig gjennomføres det en omfattende gjennomgang av 14 bankers retningslinjer, krav og policydokumenter innenfor 14 ulike temaområder som favner 271 ulike sjekkpunkter og fire virksomhetsområder. Deretter utarbeides scoringer for hver bank. Jo høyere score, jo bedre retningslinjer har bankene når det gjelder samfunnsansvar, etikk og bærekraft. En god policy er ofte en betingelse for god praksis, men er i seg selv ingen garanti. Gjennom egne tema- og casestudier vil vi sjekke hvorvidt bankenes retningslinjer følges opp i praksis.

Per i dag har ikke Etisk bankguide «fiskerier» som et av temaområdene som undersøkes. I denne rapporten undersøker vi derfor ikke om bankene holder det de lover i sine policydokumenter, men om de har policy for investeringer i en sektor som er så viktig i og for Norge, og som er forbundet med store utfordringer innenfor etikk og bærekraft. Til slutt kommer vi med noen anbefalinger til bankene.

^a Se blant annet rapporter fra Changing Markets Foundation, Feedback og Greenpeace [her](#).

^b Se www.etiskbankguide.no

Begrep

Sjømat:	Samlebetegnelse for mat fra havet, både fisk og skalldyr
Sjømatnæring:	Summen av aktivitetene som inngår i høsting og produksjon av mat fra havet og tilknyttede verdikjeder: primært fiske/fangst og akvakultur, fôrproduksjon, foredling og deler av salg/handel
Havbruk:	Akvakulturproduksjon av fisk og andre typer sjømat i havet
Akvakultur:	Oppdrett og dyrking av organismer i vann, både ferskvann og saltvann
Fiske:	Fangst av vill fisk
Pelagisk fisk:	Fisk som hovedsakelig lever i frie vannmasser
Reduksjonsfiske:	Fiske hvor fangsten reduseres til fiskemel og/eller fiskeolje
UUU-fiske:	UUU står for ulovlig, urapportert og uregulert fiske, i henhold til nasjonale og internasjonale lover og regler
Ernæringsmangel:	Mangel på ett eller flere næringsstoffer
Feilernæring:	For liten eller feil tilførsel av næringsstoffer
Underernæring:	En tilstand der mennesker får for lite mat
Matsikkerhet:	Å til enhver tid ha tilgang til nok, trygg, næringsrik, kulturelt akseptabel mat for å kunne leve et aktivt og sunt liv

Forbehold

Rapporten er basert på informasjon tilgjengelig på det tidspunkt den ble utarbeidet. Det er stor bevegelse i det internasjonale finansmarkedet og det kan dermed imellom tiden ha oppstått andre eierforhold enn de som fremkommer i rapporten. Analyse og anbefalinger som kommer fram i denne rapporten, er basert på fondsinformasjon fra Morningstar, åpent tilgjengelig informasjon om selskaper og praksis, samt dokumentene som finnes i kildelisten. Våre analyser omhandler bærekraft og etikk, og kan ikke brukes til å vurdere lønnsomhet eller inntjening for selskaper eller investorer. Vi gjør vårt ytterste for at informasjon i rapporten skal være så korrekt som mulig, men åpenheten er begrenset, og avvik kan forekomme. Gi oss gjerne beskjed hvis du mener noe er feil, unøyaktig, eller om det er tilleggsinformasjon som kan utfylle bildet.

1 — Innledning

1.1. Den blå planeten

Havet dekker mesteparten av jordens overflate. Vi mennesker er avhengige av havet på utallige måter. Mat fra havet – både fra fiske og akvakultur – er spesielt viktig for matsikkerhet, ernæring og arbeidsplasser verden over. Sjømatsektoren er i vekst både gjennom tradisjonelt fiske og oppdrett, som igjen er tett sammenvevd gjennom bruk av villfisk til fôr. Sjømatprodukter er svært verdifulle i internasjonal handel.¹ Verdensledere omtaler sjømat som en sentral del av det de kaller framtidens blå økonomi.²

Likevel har verdens fiske og oppdrett flere utfordringer. FNs mat- og landbruksorganisasjon (FAO) anslår^c at 93 prosent av verdens fiskebestander er overfisket (33,14 prosent) eller utnyttet til etablerte maksgrenser for bærekraftig fiske (59,77 prosent).³ Statusen til store deler av verdens fiske og oppdrett er ukjent eller behøver forbedring.⁴ Ulovlig fiske og fiskemetoder er urovekkende vanlig.⁵ Globalt er fiske en av sektorene med høyest risiko for moderne slaveri i dag.⁶ I tillegg har sjømatsektoren internasjonalt betydelige mangler på åpenhet og tilsyn.⁷

Fisk og sjømat er viktig for Norge. Norges langstrakte kystlinje har gitt naturlige forutsetninger for produksjon av mat fra havet, både fra fiske og oppdrett. Spesielt norsk laks er en rosa yndling, og blir stadig mer populær både her hjemme og i utlandet. Fisken har nærmest blitt en norsk merkevare.

Men laksen er likevel ikke helt norsk. Gjennom sitt korte liv har laksen gomlet i seg biter av land og hav på tvers av nasjonale grenser. Fisken spiser fôr med alt fra brasiliansk soya og belgisk hvetegluten til villfiskprodukter fra Peru, Mauritania, Danmark og Island. Norsk oppdrett er nemlig vevd inn i den globale matkjeden. For fisken må spise, og når vi vil produsere mer fisk, trengs det stadig mer fôr.

Det norske fiskeeventyret har ført til at norske fiskeri- og oppdrettsselskaper, som Austevoll og Mowi, har globalt ompennende virksomhet. Vi selger sjømaten vår over hele verden, foredler, fileterer og behandler den i andre land. Også på eiersiden er laksen i Norge blitt mer internasjonal, gjennom utenlandske eiere som for eksempel Mitsubishi, eieren av oppdrettsselskapet Cermaq. Fisken vår er del av en kompleks global struktur, og dermed eksponert for en rekke risikomomenter.

Der leverandørkjeder knytter sjømatnæringen til det globale markedet, knytter norske banker og fondsforvaltere sjømatnæringen til deg og meg. Selskapene som driver fiske og oppdrett er avhengige av lån og aksjonærer fra norske banker.⁸ Oslo Børs er en av verdens største for sjømat.⁹ Banker og finansinstitusjoner er dermed avgjørende for den raskt

^c FNs tall er fra 2015, og gjentatt i FAOs rapport «[State of World Fisheries and Aquaculture](#)» i 2018

voksende globale sjømatnæringen, og spiller en særs viktig rolle i å fremme bærekraft og etikk i sektoren.

Framtiden i våre hender har i denne rapporten utført en case-studie av norsk finans og sjømatproduksjon. Rapporten er tredelt. Først skisserer vi risikomomenter knyttet fiske og oppdrett, med spesielt fokus på problemene ved å fôre villfanget fisk til oppdrettsfisk og sjømat. Deretter undersøker vi eksponeringen av bankene inkludert i Etisk bankguide for disse risikomomentene. Til slutt redegjør vi for bankenes åpent tilgjengelige retningslinjer for bransjen, og gir våre anbefalinger.

1.2. Metode

Bakgrunn og aktøranalyse

Framtiden i våre hender har i denne rapporten gjort en detaljert studie av litteratur som omhandler muligheter og utfordringer for verdens sjømatproduksjon. Denne informasjonen er presentert i kapittel 2, og viser en tett kobling mellom fiske og akvakultur gjennom praksisen av å bruke villfanget fisk til fôr i oppdrett av fisk og sjømat.

Kartleggingen inkluderte en analyse av sentrale aktører og maktforhold i sjømatnæringen mer generelt, samt en kort oversikt over status for bærekraft og etikk i sektoren. Her er fôrproduksjon også en sentral del av verdens sjømatproduksjon, i tillegg til fiske og oppdrett.

Vi har også gjort en forenklet undersøkelse av virksomheten og verdikjedene til 20 norske og internasjonale selskaper innenfor sjømatsektoren.

Investeringer

I november 2019 kartla Framtiden i våre hender norske investeringer i selskapene. Vi så på norske og utenlandske selskaper knyttet til sjømatproduksjon generelt og reduksjonsfiske spesielt gjennom sin virksomhet eller sine leverandørkjeder. For mer informasjon om vår metode og valg av selskaper til denne case studien, se vedlegg 1, side 37.

I første omgang undersøkte vi hvorvidt selskapene er privateide, eller registrert på børs. Deretter brukte vi Morningstar til å identifisere norske investeringer i selskapene som er registrert på børs. Her identifiserte vi i hovedsak fond registrert i Norge «domicile» og fond hvor investerte beløp var i norske kroner. Disse to kategoriene er i hovedsak overlappende, men med noen unntak. Morningstars database inneholder investeringer for både vanlige banker og finansforvaltere som kun tilbyr fond. I den videre analysen har vi forholdt oss til banker som er deltakere i Etisk bankguide. For å lese mer om vår avgrensning av «norske investeringer» til denne case studien, se vedlegg 1, side 37.

Policy

Rapporten handler om primært om kapitalforvaltning, og ikke kredittgivning. Bankenes utlån er med unntak av Cultura bank ikke åpent tilgjengelig informasjon, og dermed stort sett utilgjengelig for tredjepartsinnsyn. Vi fokuserer derfor på investeringssiden og på åpent tilgjengelige retningslinjer for forvaltning. Vi forsøkte særlig å finne bransjespesifikke retningslinjer for investeringer i fiske, fôr og oppdrett for å se eventuelt hvordan bankene forholder seg til problemstillingene som er relevante for sektoren. Bankene som er med i Etisk bankguide, spiller en vesentlig rolle i den norske finansverdenen.

Policydokumenter og policyuttalelser som vi fant, ble sendt til bankene som dermed har fått mulighet til å korrigere og sikre at vi har fanget opp all deres åpent tilgjengelige policy på tema. Alle bankene, med unntak av Handelsbanken, svarte på henvendelsen. Et sammendrag av tilleggsinformasjon som bankene ønsket å trekke fram, finnes i delkapittel 5.3 på side 32.

2 — Bakgrunn

2.1. utfordringer for fisk og sjømat

I dag produserer vi nok næringsrik mat til at alle på jorden skal kunne leve et aktivt og sunt liv. Likevel er sult fortsatt utbredt blant deler av verdens befolkning. Sultproblematikk og ernæringsmangel er spesielt problematisk fordi klimaendringer og tap av biologisk mangfold øker knappheten på ressurser, spesielt i lavinntektsland. Flere flytter blikket mot havet som kilde for næring, som et supplement til et landbruk preget av begrenset tilgang på ressurser.¹⁰

Tre ganger så mye sjømat ble produsert per person i 2016 som i 1950.¹¹ Sjømat tilbyr en næringsrik proteinkilde som kan ha relativt lave klimagassutslipp.¹² Det kan være en mulighet for å få bukt med sult og ernæringsmangel. Millioner av mennesker verden over livnærer seg allerede av fiske til eget forbruk, og salg av fisk bidrar til god ernæring for enda flere. Verdens befolkning vokser i takt med en appetitt for animalske proteiner. Flere mener mat fra havet kan være en god og bærekraftig løsning som kan bidra til å mette deler av etterspørselen, spesielt fra en voksende middelklasse globalt.¹³

Men historien er ikke bare rosenrød. Næringa står overfor en rekke utfordringer. Selskaper i verdikjedene risikerer å være eksponert for ødeleggelse av habitat, overutnyttelse av fiskeressurser, ulovlig fiske, manglende åpenhet og tilsyn, overforbruk av antibiotika, sykdom, forurensning, ressursbruk, uverdige arbeidsforhold og tvangsarbeid.¹⁴

For å forstå utfordringene som drøftes i denne rapporten, er det nyttig å skille mellom *fiske* mer generelt, *reduksjonsfiske* til fiskemel og fiskeolje som brukes i fôr, og *oppdrett*. Sjømat har opphav i enten fiske eller oppdrett. Reduksjonsfiske er en type fiske som er knyttet til oppdrett fordi fisken reduseres til fiskemel og fiskeolje som brukes i fôr. Tabellen under lister opp sentrale risikomomenter for sjømatproduksjon fra fiske og oppdrett.

Tabell 1: Risikomomenter for sjømatproduksjon

Fiske, inkl. reduksjonsfiske

- Konflikt om bruk av og tilgang til ressurser, f.eks.
- Menneskelig konsum eller råvareeksport
 - Industri- eller småskala fiske

Oppdrett

- Konflikt om bruk av og tilgang til ressurser, f.eks.
- Fôr
 - Arealbruk

Ødeleggelse av habitat og økosystem

Overutnyttelse av fiskeressurser

Sykdom (lakselus osv.)

Ulovlig fiske og skadelige fiskemetoder

Dyrevelferd

Manglende åpenhet og tilsyn

Forurensning fra fiske, f.eks.

- Fiskeutstyr, transport

Forurensning fra fiskemel- og fiskeoljeindustri, f.eks.

- Utslipp fra produksjon

Forurensning fra oppdrett, f.eks.

- Utslipp fra næringstap (fôr), slam, overforbruk av medisin/antibiotika

Arbeiderrettigheter, f.eks. uverdige arbeidsforhold, tvangsarbeid, levelønn

Utfordringene for fiskerier, reduksjonsfiske og oppdrett er til dels overlappende og sammenvevd. Store deler av den globale sjømatindustrien er avhengig av å hente ressurser fra verdens fiskerier, både direkte til mat og indirekte til fôr til oppdrettsnæringen. I noen tilfeller blir fisk som kunne vært spist lokalt, enten direkte eller bearbeidet, i stedet solgt ut av landet og ender som ingrediens i fiskefôr. Slik kan oppdrett konkurrere med fattige om tilgang til fisk. Kontrasten blir forsterket av at de mest omsatte artene, som laks, generelt sett ikke selges tilbake til fattige, men ofte blir et luksusprodukt for familier med god råd.¹⁵

I tillegg til behovet for villfisk i føret, har oppdrett også annen sosial og miljørisiko: fra forurensning og næringstap i fjorder til avskoging av mangrover og konflikt om bruk av og tilgang til naturressurser.¹⁶ Med andre ord er det tydelig at fiskeri og oppdrett har flere utfordringer når det gjelder bærekraft og etikk, spesielt i møte med klimakrisa.

Klimaendringer og andre menneskelige handlinger har stor effekt på havet. Havets økosystemer er allerede under sterkt press fra kronisk overfiske og forurensning, og havets temperatur og oksygeninnhold endrer seg i rasende fart.¹⁷ Klimaendringene fører til forsuring og oppvarming av havet, slik at bestander blant annet forflytter seg eller endrer adferd. Det innebærer også risiko for kollaps av fiskebestander og uventede effekter på økosystemer. Klimakrisa fører også til hyppigere forekomst av noen naturlige fenomener, for eksempel El Niño-episoder, og andre mer uforutsette hendelser. Den øker også sannsynligheten for å nå potensielle vippepunkter som kan ha konsekvenser for økosystemer og tilgang på villfisk.

Menneskelige handlinger har allerede sterkt endret 66 prosent av marine økosystemer ifølge IPBES-rapporten fra 2019.¹⁸ FNs klimapanel advarte samme år om at den maksimale mengden fisk som kunne bli fisket bærekraftig kan bli redusert til 25 prosent mot slutten av

det 21. århundret.¹⁹ Uten store endringer innen 2100 risikerer vi at over halvparten av verdens marine arter blir utryddet.²⁰ Samtidig forblir ulovlig fiske et stort problem i flere deler av verden. Det å sette kvoter eller innføre andre tiltak for å regulere fisket i henhold til forskeres anbefalinger blir komplisert når ulovlig fiske rammer bestandene som skal reguleres. I tillegg mener forskere at flere myndigheter fremdeles ikke setter grenser for bærekraftig fiske i henhold til anbefalinger som bunner i forskning.²¹

Fiske og oppdrett er viktige for fremtiden, men det er tydelig at mat fra havet også har store utfordringer i årene som kommer. Både tradisjonelt fiske og oppdrett er viktige deler av sektoren og har kompliserte verdikjeder som i varierende grad, og på forskjellig måte, er utsatt for risikoen og problemstillingene beskrevet i denne delen av rapporten.

2.2. Å fiske til fôr

Oppdrett er en sentral del av sjømatnæringen. Utviklingen av dagens produksjon har akselerert de siste femti årene, og oppdrett er nå verdens raskest voksende matvaresektor.²² Allerede har oppdrett tatt over som hovedkilden til sjømaten vi spiser. Produksjonen globalt sett ligger an til å overgå villfangst de neste årene. Oppdrett av karpe, laks, krepsdyr, tunfisk og andre arter vokser verden over, og tilbyr en måte å produsere sjømat på som i teorien skal minske presset på havet.

Men oppdrettsfisk er som regel avhengig av fôr. Behovet for fôr øker for flere typer oppdrett, blant annet for å sikre rask vekst slik at de kan konkurrere med andre proteinkilder på pris og produktivitet, som for eksempel kylling. Produksjonen av fiskefôr øker for å oppfylle den voksende etterspørselen.^d Fra 1995 til 2015 økte produksjonen av fiskefôr med over 500 prosent, og produksjon av arter som krever fôr økte med over 300 prosent i samme periode.²³ Fiskefôret inneholder vanligvis villfisk.^e

Vill stimfisk presses og kvernes til fiskemel og fiskeolje. Råvarene er mye brukt i fiskefôr, spesielt for å sikre effektiv vekst og fiskehelse.^f Fiskemel og fiskeolje utgjør vanligvis ca. 25 prosent av fôringrediensene til rovfiskarter som laks slik det står i Norge dag, hvorav ca. 5 prosent kommer fra avfallsstrømmer.^g Tallene varierer mellom produsenter og fra land til land, fordi det finnes alternative fôrsammensetninger. Fiskemel og fiskeolje brukes også for å effektivisere produksjonen av arter som ikke er rovfisk i naturen, som karpe. I tillegg

^d Fôr er en av de dyreste delene av oppdrett, og flere av de største selskapene i sjømatnæringen driver i hovedsak med fôrproduksjon. Investeringer i fôrfabrikker blir også stadig mer vanlig, også for selskaper som allerede produserer sjømat selv, for eksempel Charoen Pokhpan Foods, Thai Union og Mowi.

^e Ressurskrevende ingredienser som soya er også viktige å nevne. For mer informasjon om soya og landbruksingredienser i fôret, se for eksempel vår 2018-rapport [her](#), en forskningsartikkel om knappe vannressurser [her](#) og vårt notat om alternative fôrråvarer [her](#).

^f For arter som tunfisk er det ikke uvanlig å også bruke hel pelagisk villfisk som fôr, for eksempel makrell.

^g Se [denne artikkelen fra 2019](#) for mer informasjon om gjennomsnittlig fôr i laksenæringen i 2016.

anvendes det i husdyrfôr, kjæledyrfôr, til ernærings supplementer og til produksjon av gjødsel, noe som bidrar til presset på begrensede fiskeressurser.

Fiskemel og fiskeolje er produkter som både har sin egen industri og er sterkt tilknyttet andre deler av sjømatnæringen verden rundt. Fiskemel og fiskeolje produseres på pelagisk fisk fra verdens fiskerier av selskaper som kjøper inn fisken for å produsere råvarene. Fôrselskaper kjøper deretter fiskemel og fiskeolje, og selger den videre i forskjellige fôrblandinger til klienter som produserer oppdrettsfisk – for eksempel kongereker i Thailand eller laks i Skottland. I 2009 brukte oppdrett 68 prosent av verdens fiskemel og 88 prosent av verdens fiskeolje til fôr.²⁴ Utfordringene som preger fiskemel- og fiskeoljeindustrien er dermed sterkt knyttet også til resten av sjømatnæringen, da store deler av sektoren slik den står i dag er avhengig av råvarene for å møte stadig voksende ambisjoner. Figur 1 illustrerer leddene i en forenklet verdikjede fra fisket til oppdrettsproduktet i butikken.

Figur 1: Forenklet verdikjede, fiskemel og fiskeolje til oppdrett

Det siste året har flere organisasjoner rettet blikket mot reduksjonsfiske og produksjon av fiskemel og fiskeolje, og vist at uholdbar praksis og uetisk produksjon preger produksjon av fiskemel og fiskeolje i flere deler av verden.²⁵ Fiske av villfisk til fiskemel og fiskeolje står nemlig overfor de samme utfordringene som fiskerisektoren generelt. Produksjonen av fiskemel og fiskeolje har i tillegg egne utfordringer, som åpenhet om leverandører, forvaltning av fabrikkene, behandling av avfallsstoffer, forurensning, arbeidsforhold og effekten på nærmiljøet. Industrien er særskilt problematisk i tilfeller der villfisk kunne, og kanskje burde²⁶ bli brukt som menneskemat heller enn å bli fôringredienser til produksjon av fisk med høyere verdi og status på verdensmarkedet.

Reduksjonsfiske er betegnelsen for fiske som *reduserer* fangsten fra hel fisk til fiskemel og fiskeolje. Målet for reduksjonsfiske er i hovedsak forskjellige pelagiske arter^h som forflytter seg i stim, for eksempel typer ansjos, kolmule, makrell, sardin og brisling. Peruansk ansjoveta er den mest brukte fiskearten i fiskemel og fiskeoljeproduksjon,²⁷ men industrien eksisterer flere andre steder og vokser i mange land. Slik fisk finnes i store kvantum, har korte livsløp og formerer seg raskt, slik at de kan opprettholde biomassen sin på et noenlunde stabilt nivå og dermed er forholdsvis elastiske. Fiskeartene som er attraktive for fôrindustrien er en viktig, men likevel begrenset ressurs, da de er byttedyr for en rekke

^h Fisk til produksjon av fiskemel og fiskeolje er tidvis omtalt som lavverdifisk eller søppelfisk, spesielt hvis fisken er bifangst til et annet fiske, selv om det ikke nødvendigvis sier noe om fiskens verdi eller kvalitet.

andre arter, som marine pattedyr, sjøfugler og annen fisk. De spiller sentrale roller i økosystemet, og er derfor sårbare for overfiske.²⁸

Mye av fisken som i dag går til fiskefôr er egnet som menneskemat hvis den blir håndtert riktig.²⁹ Men ikke all pelagisk fisk egner seg som menneskemat slik de håndteres i dag: noen arter har enten mye bein eller fanges på en måte som kan gjøre det lite hensiktsmessig eller vanskeligere å bruke dem uten innovasjon og/eller bearbeidelse. Slike arter er derfor oftere brukt til å lage fiskemel og fiskeolje, som kan effektivt føre oppdrettsfisk og krepsdyr som har høyere markedsverdi og selges til lukrative markeder. Derfor blir tusenvis av tonn med denne typen fisk, samt bifangst i noen tilfeller, kvernet og presset til fiskemel og fiskeolje – i all hovedsak til en voksende global fôrindustri. Likevel gjenstår en utfordring ved at førselskapene har kjøpekraft til å konkurrere ut innbyggerne i fattige land, slik at fisk som kunne gått til menneskemat i stedet går til oppdrettsfisk.

Økende etterspørsel etter oppdrettsfisk legger press på fisket, og fører til at fangst avledes fra kystsamfunn og lokale markeder til multinasjonale oppdrettsselskaper med høy kjøpekraft.³⁰ Dette er spesielt viktig fordi anslagsvis to milliarder mennesker er rammet av ernæringsmangel verden over i dag.³¹ Interesseorganisasjonen for marine ingredienser, IFFO, hevder at fisken som brukes til fiskemel og fiskeolje ikke er egnet eller ønsket som menneskemat.³² Men forskning fra 2017 viser at **mesteparten av fisken som brukes til å lage fiskemel og fiskeolje er egnet til menneskemat**.³³ I 2019 anbefalte forskere at småfisk brukes til menneskemat, spesielt i tropiske strøk i Asia og Afrika.³⁴ Småfisk i tropiske områder har spesielt høyt innhold av kalsium, jern og sink – næringsstoffer som er svært viktige for vekst og helse. Det er særlig viktig at disse fiskeressursene blir menneskemat lokalt, fordi mange tropiske områder har næringsfattig jord på grunn av regnbyger som transporterer næring fra jorda til havet.³⁵

Mange aktører har gjort viktige framskritt og satser stadig mer på alternative fôrvarer. Spesielt for å minske avhengigheten av villfisk i føret. Selv om andelen som blir brukt har gått ned betraktelig er fiskemel og fiskeolje fremdeles vesentlige ingredienser i føret. Ingrediensene forblir viktige spesielt for rovfisk (som laks og krepsdyr), men også for andre arter, da prosentandelen arter som får fôr, økte med 25 prosent fra 2001 til 2016. Som regel inneholder føret villfisk i form av fiskemel og/eller fiskeolje.³⁶

Samtidig øker produksjon av oppdrettsfisk verden over. Dermed trenger vi også mer fiskefôr – i 2025 vil behovet antageligvis ha økt med ca. 75 prosent fra 2015-nivå.³⁷ Altså kan det bli behov for 37,4 millioner tonn mer mat til fisken i 2025 enn i 2015.³⁸ FNs mat- og landbruksorganisasjon FAO har kommet med spesifikke anslag for fiskemel til føret, der produksjonen er forventet å øke med 19 prosent fram til 2030.³⁹ 54 prosent av økningen skal komme fra avfallsstrømmer fra prosessering. Resten av veksten er trolig beregnet å komme fra hel villfisk, som er viktig at blir værende i økosystemet eller kunne blitt menneskemat uten å gå veien om oppdrett. Utfordringene knyttet til fiskemel og fiskeolje er dermed sentrale problemstillinger for bærekraft og etikk, som en global oppdrettsnæring i vekst må forholde seg til.

2.3. Bærekraft og etikk i sjømatnæringen

Oppmerksomheten om bærekraft i verdens sjømatproduksjon øker stadig. Den «blå revolusjonen» er tema for flere multilaterale organisasjoner, myndigheter, selskaper og organisasjoner. I denne sammenhengen referer aktører ofte til FNs bærekraftsmål 14 om liv under vann, å «bevare og bruke hav- og marine ressurser på en bærekraftig måte»,⁴⁰ som er en sentral del av den internasjonale agendaen for bærekraftig utvikling til 2030.

Offentlig politikk, retningslinjer og lovgivning på statlig og internasjonalt nivå er blant mekanismene som anvendes for å håndtere utfordringene for sjømatnæringen. Samtidig har FNs mat- og landbruksorganisasjon (FAO) og EU utarbeidet mer overordnede frivillige retningslinjer,ⁱ lovverk og andre initiativer for å ta tak i problemene i sektoren. Enkeltland har innført egne lovendringer, retningslinjer og andre initiativer for fiske og oppdrett. Aktører fra forbrukere og produsenter til finans-sektoren og folkevalgte må dermed forholde seg til stadig mer komplekse valg og prioriteringer når det gjelder bærekraft. Med begrensede ressurser og flere forskjellige initiativer for bærekraft og etikk, blir det vanskelig men desto viktigere å ta problemene på alvor og gjøre reelle vurderinger av hvordan man kan behandle risikomomentene og problemstillingene for sjømatnæringen på best mulig måte.

Selv om offentlige etater fremdeles spiller en sentral rolle for å ivareta hensyn til bærekraft i sjømatnæringen, øker viktigheten av private, frivillige og transnasjonale standarder og industriens eller bedrifters egne etiske retningslinjer og samfunnsansvar. Om lag 75 prosent av de største sjømatselskapene i verden har en eller annen form for samfunnsansvar i sin virksomhet.⁴¹ Likevel er det begrenset hvor langt selskaper går for å ta ansvar for bærekraft og etikk, hvis disse har en usikker eller begrenset effekt på selskapets kjernevirksomhet og lønnsomhet.⁴² Men initiativer for bærekraft kommer stadig oftere fra næringslivet, som i økende grad setter premissene for utviklingen og forvaltningen av havets ressurser.⁴³

Sjømatnæringen er preget av en lang rekke initiativer med forskjellige og til dels avgrensede forståelser av bærekraft, som aktører i og med forbindelser til sektoren må forholde seg til. Det finnes flere initiativer som sikter på å bygge kapasitet og forbedre næringen. Private enheter som Aquaculture Stewardship Council (ASC), Marine Stewardship Council (MSC), Friends of the Sea, IFFO, Sustainable Fisheries Partnership m.fl. jobber for å forbedre fiskeri og oppdrett verden over. Standardsetterne utvikler blant annet standarder og retningslinjer, ofte sammen med forskjellige aktører fra og interessenter i næringen. De fleste initiativene omhandler først og fremst miljø og økosystemforvaltning, heller enn å legge vekt på og/eller inkorporere sosiale dimensjoner. Organisasjonene har forskjellige innfallsvinkler innenfor sine felt og hvor de griper inn i verdikjeden. De anvender forskjellige metoder, og initiativene er uensartede og i stor grad frivillige.

ⁱ For eksempel: Code of Conduct for Responsible Fisheries, Principles for Responsible Shrimp Farming, Voluntary Guidelines on the Responsible Governance of Tenure of Land, Fisheries and Forests in the Context of National Food Security, Voluntary Guidelines for Securing Sustainable Small-Scale Fisheries in the Context of Food Security and Poverty Eradication, og retningslinjene som er under utvikling Social Responsibility in Fish Value Chains.

For fiske og oppdrett er spesielt sertifiseringsordninger, prosjekter for å forbedre fiskerier (FIP) og initiativer for sporbarhet relevante.⁴⁴ Noen forskere er bekymret for at slike tiltak står overfor flere fallgruver enn muligheter i dag,^j da det finnes en rekke forskjellige sertifiseringsordninger som stiller ulike krav, fiskerier med FIP kan ha uklar progresjon og tilsyn, og forskjellig metode og datainnsamling vanskeliggjør sporbarhet i en globalisert og kompleks næring.⁴⁵

Selskapene i sjømatnæringen har varierende rapportering på bærekraft og systemer, ikke alltid like detaljert eller med samsvarende informasjon om bærekraft og etikk. Denne samles enten på gruppe- eller enkelt-selskapsnivå hvis det er aktuelt for selskapet. Rapportering kan være krevende, blant annet på ressurser, datainnsamling og identifisering av problemer i verdikjeden, og er gjenstand for prioritering fra enkelte selskaper fordi rapporteringen i stor grad skjer på frivillig basis. Likevel satser flere oppdrettere eller grupper på bærekraft som en sentral del av sin virksomhet, noe som bør anerkjennes som en god prioritering for framtiden.

Interessenter i næringen må forholde seg til en rekke initiativer for bærekraft i den forbindelse – fra private initiativer fra industri og ikke-statlige organisasjoner, til regelverk og retningslinjer fra stater og overnasjonale organer. Finansnæringen spesielt har mulighet til å bidra til mer bærekraft og etikk i sektoren – ved å blant annet innføre relevante retningslinjer for virksomheten sin, gi pålegg i lånsprosesser og utføre aktivt eierskap. Av de fire børsene i toppen for sjømat, der Oslo børs er på andreplass, stiller kun den thailandske børsen krav om rapportering på sosiale forhold og miljø.⁴⁶ Det er uklart hvorvidt eller hvor langt banker stiller krav når de gir lån til selskaper i sjømatnæringen, spesielt fordi informasjon om slike avtaler er vanskelig tilgjengelig for offentligheten. Aktivt eierskap i sjømatnæringen er også uklar.⁴⁷

Boks 1: Seafood Stewardship Index

Flere sjømatselskaper er del av en bærekraftstrategi utført av [Seafood Stewardship Index](#). Rangeringen understreker at selv selskaper i toppsjiktet fortsatt er utsatt for flere problemer. Utfordringene handler i hovedsak om rapportering, åpenhet og tilsyn. Selektiv eller mangelfull rapportering er et problem generelt sett, samt mangelen på samkjørte krav og variasjon i graden av detalj som rapporteres blant selskaper. Manglende åpenhet om metoder for rapportering og behandling av menneskerettighetsbrudd, identifisering av risiko og prosedyrer selskapene følger i ettertid, er en utfordring. Flere av aktørene mangler dessuten fokus på levelønn i verdikjeden.

^j For mer informasjon: Bailey, M., Packer, H., Schiller, L., Tlusty, M., Swartz, W. (2018) The role of corporate social responsibility in creating a Seussian world of seafood sustainability. *Fish and Fisheries* 19:5.

3 — Fiskeaktørene

En rekke forskjellige aktører er koblet til og involvert i sjømat, fiske og oppdrett. For å forstå hvordan sektoren henger sammen, sammenfatter dette kapittelet en analyse av sentrale land og selskaper.

3.1. Fiskenasjonene

De 20 største fiskerinasjonene i verden står for over 80 prosent av all synlig og registrert villfangst av fisk, ifølge Global Slavery Index.⁴⁸ Landene er listet opp i tabellen under:

Tabell 2: De 20 største fiskerinasjonene, i alfabetisk rekkefølge

Chile	Danmark
Filippinene	India
Indonesia	Island
Japan	Kina
Malaysia	Marokko
Mexico	Norge
Peru	Russland
Spania	Sør-Korea
Taiwan	Thailand
USA	Vietnam

Selv om store mengder av verdens rapporterte fiske kan tilskrives tjue land, er ansvarsfordeling i sektoren komplisert. *Distant water fishing* er en type fiske der kommersielle fiskeflåter drar utenfor farvannet til sitt opprinnelsesland, ofte til dårlig forvaltede eller fjerne farvann. Slikt fiske er ofte svært ugjennomsiktig og kan føre til ulovlig virksomhet i henhold til nasjonal lovgivning eller internasjonale forpliktelser.^k Likevel er det fremdeles vanlig i Stillehavet, Vest- og Øst-Afrika og Sør-Amerika, der hoveddelen av flåtene

^k For mer informasjon, se 2019-rapporten «[Shining a Light](#)» av Stimson senteret.

er japanske, sør-koreanske, spanske,^l kinesiske og taiwanske.⁴⁹ Sammenhengen mellom farvann og fiske blir komplisert, og i en slik kontekst blir ansvarsfordeling mellom opprinnelsesland, fiskeriforvaltningssone og selskap utfordrende. Utydelige maktforhold og ansvarsfordeling innebærer også en sammensatt risiko for moderne slaveri og uverdige arbeidsforhold i fiskerinæringen, da fiskeprodukter er høyt utsatt for dette ifølge Global Slavery Index i 2018.⁵⁰ I Thailand er det et kjent fenomen hvor mannskap blir holdt fanget om bord på fiskebåter som ufrivillig arbeidskraft i lange perioder.^m

Anslått risiko for moderne slaveri og samlet andel av global villfanget fisk per risikogruppe er illustrert i tabellen under som er hentet fra indeksen:

Tabell 3: Risiko for moderne slaveri i fiskerinæringen

Risiko	Land	Samlet andel av global villfanget fisk
Høy	- Kina	39 %
	- Japan	
	- Russland	
	- Spania	
	- Sør-Korea	
	- Taiwan	
	- Thailand	
Medium	- Chile	31 %
	- Filippinene	
	- India	
	- Indonesia	
	- Malaysia	
	- Marokko	
	- Mexico	
	- Peru	
	- Vietnam	
Lav	- Danmark	12 %
	- Island	
	- Norge	
	- USA	

^l En grundig avsløring av omfattende ulovlig fiske i Sørishavet, og jakten på eierne av fiskeflåten ble gjort av Dagens Næringsliv i 2015, og har blitt gitt ut i boka «Jakten på Thunder». Les mer [her](#).

^m For mer informasjon, se [Thailand's Seafood Slaves](#) hos Environmental Justice Foundation eller hjemmesidene til [Labour Protection Network](#) i Thailand.

I tillegg til fiske, vokser oppdrett som kilde til sjømat. Ifølge FAO er Kina den største produsenten av oppdrettsfisk i verden. Norge, India, Indonesia, Vietnam, Bangladesh og Egypt er også blant de produsentene med størst volum.⁵¹ Landene har oppdrett av flere forskjellige arter, der Norge er størst på lakseoppdrett, mens Vietnam i hovedsak produserer kongereker.

State of Sustainability Initiatives anslår at ca. 80 prosent av all sjømat produseres i utviklingsland, ofte med svakere forvaltningssystemer, og at mer enn 90 prosent av verdens fiskere og oppdrettere befinner seg i Afrika og Asia.⁵² Fiske og oppdrett er i mindre grad industrialisert og i større grad småskala i disse verdensdelene, så fiskere og oppdrettere har betydelig lavere produksjon enn tilsvarende aktører i Europa og Nord Amerika.⁵³ I Afrika er oppdrettet i hovedsak av arter som for eksempel krepsdyr, malle, karpe, tilapia og lignende. I Asia er det mye krepsdyr og fisk med plantebasert kost som karpe, men rovarter som havabbor, tunfisk og laks blir stadig vanligere.⁵⁴ Landene har varierende økonomiske utgangspunkter og forvaltningssystemer for oppdrett og fiske.

Verdien i fiskerisektoren er i stor grad konsentrert i andre verdensdeler, da de største børsene og finansielle verdiene finnes i Tokyo, Oslo og Seoul.⁵⁵

Sektoren er svært sammensatt, har mange ledd og involverer en rekke forskjellige aktører på tvers av nasjonale grenser. Kjøp av fiskekvoter i andres farvann er ikke uvanlig,⁵⁶ og det mangler informasjon om deler av verdens fiskefangst som fortsatt har ukjent status.⁵⁷ Næringen er svært eksportrettet og innebærer mye transport, som kan bety betydelige klimagassutslipp. Hvitfisk, tunfisk og små pelagiske fiskearter er blant de største og økonomisk viktigste villfisk-artene som sjømatnæringen omsetter.⁵⁸

Ansvarsfordelingen mellom ulike land i sjømatnæringen er preget av handel. Internasjonal handel er nemlig særs viktig for sjømat, da om lag 35 prosent av produksjonen (målt i verdi) ble eksportert i 2018, ifølge FAO.⁵⁹ Kina og Norge er verdens største eksportører av sjømat, men nesten 39 prosent av fisken som omsettes i verden går fra det såkalte globale sør til det såkalte globale nord.⁶⁰ Omsetting av sjømat er et satsningsområde for flere land, som har høye vekstambisjoner, i stor grad basert på eksport. For eksempel i Norge har eksporten til Kina mer enn doblet seg fra 2018 til 2019,⁶¹ og sjømat framstår som stadig viktigere i forhandlingen av handelsavtaler. Brorparten av sjømatproduksjon er medium til storskala og eksportrettet, og tilbyr færre arbeidsplasser, mens mesteparten av arbeidsplassene finnes i småskala virksomhet rettet mot salg innenriks i både Asia, Latin-Amerika og Afrika.⁶²

Fiske i små pelagiske arter, som i stor del brukes til fiskemel og fiskeolje, er også preget av handel. De største eksportør-landene er Peru (9 prosent av global eksport, hvorav 84 prosent fiskemel og 12 prosent fiskeolje), Norge (8 prosent), Nederland (7 prosent), Danmark (7 prosent) og Marokko (6 prosent). På import-siden finner vi Kina (15 prosent), Nigeria (6 prosent), Norge (6 prosent), Ghana (4 prosent) og Japan (3 prosent).⁶³

Det er tydelig at verdikjedene i sjømatnæringen er svært komplekse. De er preget av globaliserte handelsforhold, ansvarsfordeling mellom land med forskjellig velstand og ressursmessig utgangspunkt, samt forvaltningssystemer av ulik kvalitet, metode og stringens. Forpliktelser til internasjonale konvensjoner, som Marine Labour Convention og lignende,

varierer også fra land til land. I tillegg mangler det i noen tilfeller koordinering mellom systemer og krav over landegrensene, som gjør det vanskeligere å sammenligne informasjon.⁶⁴ Fordeling av makt, ansvar og initiativer blir ytterligere komplisert på grunn av innflytelsen til privat sektor i den globale sjømatnæringen.

3.2. Selskaper i sjømatnæringen

Sjømatselskaper har en relativt høy konsentrasjon av pengemakt og kontroll over fiskeressurser globalt sett. Flere selskaper står for mer av verdens fiske enn de fleste land. Ifølge en kartlegging fra 2015 sto de øverste 10 prosent av de 160 største sjømatselskapene for 38 prosent av totale inntekter i hele næringen.⁶⁵ Samme år hadde de 100 største selskapene i sjømatnæringen en samlet inntekt på over 93 milliarder amerikanske dollar, og de ti største selskapene sto for over en tredjedel av potten.⁶⁶ Bare 13 selskaper sto for mellom 11 og 16 prosent av all villfanget fisk, noe som tilsvarer mellom 9 og 13 millioner tonn villfisk årlig.⁶⁷ Dette innebærer i hovedsak alaskatorsk, tunfisk og små pelagiske fisk.⁶⁸ I 2014 fantes det om lag 4,6 millioner fiskebåter i verden, hvorav mer enn en tredjedel ikke var motorisert, og 85 prosent av båtene som hadde motor var mindre enn 12 meter lange – noe som også tilsier at store mengder av verdens villfangst av fisk foregår på få store båter.⁶⁹ Selskapene i sjømatnæringen har ofte virksomhet i flere land og er involvert i flere deler av sektoren, fra fiske og produksjon av fiskeolje og fiskemel, til fôrproduksjon og oppdrett. Vanligvis foregår deler av virksomheten gjennom datterselskaper.

Norske selskaper er godt representert blant de viktigste selskapene for sjømatproduksjon globalt, mens også japanske, koreanske, spanske, thailandske og kinesiske selskaper er blant de største. Flere av de største selskapene er store konsern, som Maruha Nichiro og Nissui i Japan, Dongwon Group i Sør-Korea, CP Foods og Thai Union i Thailand, hvor sjømat utgjør en betydelig del av virksomheten. Andre store aktører er del av både verdensomspennende fiske, prosessering og oppdrett, slik som norske Austevoll Seafood som blant annet også eier store deler av fiskemelprodusenten Austral i Peru, FoodCorp i Chile og det norske oppdrett- og fiskeselskapet Lerøy. Kinesiske Pacific Andes og spanske Nueva Pescanova er tilsvarende internasjonale sjømatselskaper. I tillegg er storkonsernet Mitsubishi en viktig sjømatprodusent og eier Cermaq – basert i Norge og et av verdens største oppdrettsselskaper.

Førselskapene er også sentrale i sjømatverdikjeden som knytter fiske og oppdrett sammen. Disse selskapene er også internasjonale, slik som Skretting, Biomar og Cargill Ewos. Noen aktører spesialisere seg på oppdrett, slik som norske SalMar, mens andre produsenter driver helintegrert oppdrett og fôrproduksjon, slik som Mowi – tidligere Marine Harvest. Det bør også nevnes at flere relativt mindre internasjonale selskaper, som Japfa fra Indonesia og Avanti Feeds fra India, satser på oppdrett og fôrproduksjon i tillegg til produksjon av andre animalske proteiner.

Strukturen til selskapene er uensartet. Noen er privateide og ikke børsregistrerte. Flere av selskapene er datterselskaper av fond eller konsern med flere ulike aktiviteter i sin virksomhet. Over halvparten av sjømatselskapene som er på børs er registrert i Tokyo, Japan.⁷⁰ De tre nest

største børsene for sjømat er Oslo i Norge på andreplass, Seoul i Sør-Korea på tredjeplass, og Bangkok i Thailand på fjerdeplass.⁷¹ I oppdrett, særlig laks, finnes det mange investeringer fra Norge. Flere av de største selskapene i Norge på oppdrett og fiske er også blant Norges største, for eksempel Mowi og Austevoll, og flere av de rikeste individene i landet er knyttet til sjømatnæringen, for eksempel eierne av SalMar. Samtidig er sektoren uensartet, og spesielt i Norge også preget av lokaleide og familie-eide bedrifter, som ofte organiserer seg sammen i grupper.

Selv om flere selskaper i næringen kontrollerer store verdier og har globalt omspennende virksomhet, er det viktig å understreke at sektoren er kontrastfylt. Sjømatproduksjon har mange ledd med forskjellige utgangspunkter og økonomiske marginer, og det kan være store variasjoner både i og mellom land. Men sjømatselskapene som omtales i denne rapporten er pengesterke og spiller betydelige roller – både i Norge og i verden.

4 — Norsk finans

Framtiden i våre hender har kartlagt norske investeringer i et utvalg av 20 selskaper innenfor sjømatproduksjon gjennom oppdrett og fiskeri. Oversikten inkluderer også fiskefôrprodusenter, som er sentrale aktører i sjømatverdikjeder. De 20 selskapene er ikke en fullstendig liste over verdens sjømatsektor, men relevante norske og utenlandske selskaper som inngår i denne næringen, og som regnes som viktige i sin sektor (se begrunnelse for metode og utvalg i vedlegg 1, side 37, og mer informasjon om selskapenes virksomhet i vedlegg 4, side 43). Selskapene er i ulik grad, og på forskjellig måte, eksponert for risiko gjennom sin virksomhet, særlig bruk av villfanget fisk til fôr.

Av de 20 selskapene vi undersøkte, hadde 13 av selskapene investeringer fra bankene i Etisk bankguide eller norske fondsforvaltere. 6 av selskapene er registrert på Oslo børs, og står oppført i venstre kolonne i tabellen under.

De følgende selskapene ble funnet i vår undersøkelse:

Tabell 5: Selskaper med norske investeringer

Registrert på Oslo børs

- Austevoll Seafood ASA
- Lerøy
- Mowi ASA
- SalMar ASA
- Grieg Seafood
- Norway Royal Salmon

Utenlandske selskaper

- Schouw & Co (eier Biomar)
- Tongwei Group
- Nippon Suisan Kaisha (Nissui)
- Maruha Nichiro
- Charoen Pokphand Foods PCL
- Thai Union Group PCL
- Mitsubishi Corp

De øvrige selskapene var enten ikke børsregistrerte selskaper, eller var uten aksjer fra norske investorer. Alle de 20 selskapene står i tabell 7.

De følgende bankene ble funnet i vår undersøkelse:

Tabell 6: Banker med eksponering til fiskeri, fiskefôr- og oppdrettsnæringen

→ KLP	→ Nordea
→ DNB	→ Handelsbanken
→ Storebrand	→ Sparebank 1 banker:
SMN, Nord-Norge, Østlandet
→ Danske bank	SR-bank (SR-Forvaltning og
ODIN)
→ Sandnes Sparebank (Eika)	
→ Sparebanken Vest	→ Sbanken

Alle bankene som er med i Etisk bankguide med unntak av Cultura sparebank, har fondsinvesteringer i disse selskapene involvert i fiskeri og oppdrett. Sbanken har ikke egne fond, men tilbyr sine kunder et stort utvalg norske og internasjonale fond (såkalte tredjepartsfondⁿ), hvorav flere av fondene til de norske bankene i undersøkelsen og som er markert i tabell 7. Sparebanken Vest tilbyr både egne fond og tredjepartsfond til sine kunder, hvorav flere av fondene som er markert i tabell 7. Dermed er også Sparebanken Vest eksponert for sjømat-selskapene. Sandnes Sparebank er del av Eika-alliansen. Fondsinvesteringene forvaltes dermed ikke av banken selv, men av Eika-gruppens felles kapitalforvaltning. Eika Kapitalforvaltning tilbyr fond som har aksjer i flere av selskapene. Det samme gjelder sparebankene som er med i Etisk bankguide, og som har størstedelen av kundenes fondsinvesteringer forvaltet av datterselskapet Odin Forvaltning. Dette gjelder dermed Sparebank 1 SMN, Sparebank 1 Nord-Norge, Sparebank 1 Østlandet og Sparebank 1 SR-Bank. I tillegg har Sparebank 1 SR-bank en egen forvaltning som også har fond som er investert i selskapene.

De detaljerte resultatene av kartleggingen finnes i tabellen under, som samler informasjon for å illustrere den sammensatte virksomheten til disse selskapene,^o samt gir et overordnet innblikk i eierskap og finansiering. Selskapene er listet opp i to kategorier i alfabetisk rekkefølge, først de norske, så de utenlandske.

ⁿ Les mer om tredjepartsfond i denne rapporten: Aksjesparekonto - en etisk blindsoner, februar 2019, <https://www.framtiden.no/dokarkiv/rapporter/2019/856-aksjesparekonto-en-etisk-blindsoner/file.html>

^o For mer informasjon om virksomheten til selskapene, se vedlegg 4 på side 43.

Tabell 7: Detaljerte funn^P

Selskap	Hovedvirksomhet	Eksposering	Finansiell kobling
Austevoll Seafood ASA	Fiskemel-og fiskeoljeprodusent fra pelagisk fiske. Fisker også hvitfisk og produserer oppdrettslaks gjennom et datterselskap. Eier blant annet også datterselskapene Austral og FoodCorp, og har flertall av aksjene i Lerøy. Eier også halvparten av Pelagia, en ledende produsent av produkter fra pelagisk fisk både til menneskelig konsum og til fôr.	Fiske, produksjon og omsetting av fiskemel og fiskeolje. Datterselskapers fiske, bruk og produksjon av fiskemel og fiskeolje.	Austevoll er på børs. 8 fondsforvaltere: SEB, Arctic Norwegian, Fondsfianans, Alfred Berg, Eika Kapitalforvaltning, Fondsfianans, Pareto, Holberg Triton 7 av bankene: Handelsbanken, KLP, Storebrand, Danske Bank, Sparebank 1 SR-Bank, Nordea, DNB
Grieg Seafood	Norsk oppdretter av laks og ørret.	Bruker fiskemel og/eller fiskeolje i fiskefôr.	Grieg Seafood er på børs. 7 fondsforvaltere: Pareto, Alfred Berg, C Worldwide, Delphi, FORTE, Arctic, SEB 6 av bankene: KLP, Nordea, Danske Bank, Storebrand, DNB, Handelsbanken
Lerøy Seafood Group	Oppdretter av laks og ørret. Driver med villfangst, bearbeiding og distribusjon i tillegg til oppdrett.	Bruker fiskemel og/eller fiskeolje i fiskefôr.	Lerøy er på børs. 9 fondsforvaltere: Alfred Berg, Arctic, Eika, Fondsfianans, Forte, Holberg Triton, Pareto, Fondsfianans, Odin forvaltning 10 av bankene: KLP, Nordea, Danske Bank, DNB, Handelsbanken, Storebrand, samt bankene

^P Dette gjelder bankenes egen fondsforvaltning. Tilbudet av tredjepartefond inngår ikke i denne oversikten.

			<p>som er deleiere i Odin: Sparebank 1 Nord-Norge, Sparebank 1 SR bank, Sparebank 1 SMN og Sparebank 1 Østlandet</p>
Mowi ASA	Norsk oppdretter av laks og ørret med helintegrert verdikjede, produserer eget fôr.	Produksjon av fiskefôr, bruker fiskemel og/eller fiskeolje i fiskefôr.	<p>Mowi er på børs.</p> <p>11 fondsforvaltere: Alfred Berg, Arctic, C Worldwide, Delphi, Eika, FIRST, FORTE, Holberg Triton, Landkreditt, Fondsforvaltning, Odin forvaltning</p> <p>11 av bankene: Danske Bank, DNB, Handelsbanken, KLP, Nordea, SR-bank, Storebrand, samt bankene som er deleiere i Odin: Sparebank 1 Nord-Norge, Sparebank 1 SR bank, Sparebank 1 SMN og Sparebank 1 Østlandet</p>
Norway Royal Salmon	Norsk oppdretter av laks og ørret.	Bruker fiskemel og/eller fiskeolje i fiskefôr.	<p>Norway Royal Salmon er på børs.</p> <p>3 fondsforvaltere: Eika Forvaltning, Landkreditt, Fondsfinans</p> <p>4 av bankene: Nordea, Danske Bank, KLP, Sandnes Sparebank</p>
SalMar ASA	Norsk oppdretter av laks og ørret.	Bruker fiskemel og/eller fiskeolje i fiskefôr.	<p>SalMar er på børs.</p> <p>11 fondsforvaltere: Alfred Berg, Arctic, C Worldwide, Eika, FIRST, Fondsfinans, FORTE, Holberg Triton, Landkreditt, Pareto, SEF</p> <p>6 av bankene: DNB, Handelsbanken, KLP,</p>

			Nordea, Sparebank 1 SR-bank, Storebrand
Biomar	Fiskefôr-produzent.	Produksjon av fiskefôr.	Eid av det børsregistrerte danske selskapet Schow & Co. 2 fondsforvaltere: Pareto, Odin forvaltning 5 av bankene: KLP og bankene som er deleier i Odin: Sparebank 1 Nord-Norge, Sparebank 1 SR bank, Sparebank 1 SMN og Sparebank 1 Østlandet
Charoen Pokphand Foods PCL	En av de største rekeoppdretterne i verden, som også produserer eget rekefôr. Er også inne i husdyrproduksjon.	Produksjon av rekefôr, bruker fiskemel og/eller fiskeolje i rekefôr.	Charoen Pokphand Foods PCL er på børs. 1 fondsforvalter: Holberg Triton 3 av bankene: DNB, KLP, Storebrand
Dongwon Group	Sør-Koreas største fiske-selskap, stor produsent av tunfisk.	Bruker fiskemel og/eller fiskeolje i fiskefôr.	Dongwon Group er på børs. Ingen norske banker eller fond er inne.
Ewos (Cargill Aqua Nutrition)	Fiskefôrproduzent med base i Norge.	Produksjon av fiskefôr.	Eid av Cargill, som ikke er et aksjeselskap.
Grobest Group	En ledende produsent i Asia av fôr til oppdrett. Produserer også annen sjømat.	Produksjon av fôr.	Deleid av investeringsselskapet Permira, som ikke er på børs.
Maruha Nichiro	Sjømat-selskap med global virksomhet. Aktiv i de fleste deler av sjømatproduksjon, blant annet fiske av alaskatorsk og laks og oppdrett av tunfisk og amberjack. Omsetter også sjømatprodukter, både fra fiske og oppdrett.	Bruker fiskemel og/eller fiskeolje i fiskefôr.	Maruha Nichiro er på børs. 1 fondsforvalter: Holberg Triton 1 bank: KLP

Mitsubishi Corp	Et konglomerat med ti forretningsgrupper og over 1400 tilknyttede selskaper, blant annet oppdrettsselskapet Cermaq, tunfiskprodusenten Princes Group og sjømatgrossisten Toyo Reizo.	Bruk i fiskefôr gjennom datterselskapet Cermaq. Omsetting av sjømat oppdrettet på fôr med innhold av fiskemel og/eller fiskeolje.	Mitsubishi Corp er på børs. 5 av bankene: DNB, KLP, Nordea, Storebrand, Danske Bank
Nippon Suisan Kaisha (Nissui)	Sjømatselskap med global virksomhet. Aktiv i de fleste deler av sjømatproduksjon, blant annet fiske og oppdrett av japansk amberjack, laks, reker og tunfisk.	Bruker fiskemel og/eller fiskeolje i fiskefôr.	Nippon Suisan Kaisha (Nissui) er på børs. 2 av bankene: KLP, Nordea.
Nueva Pescanova	En av de største rekeprodusentene i verden og fiskeselskap i Europa.	Bruker fiskemel og/eller fiskeolje i rekefôr.	Nueva Pescanova er på børs. Ingen norske banker eller fond er inne.
Pacific Andes	Et integrert sjømatselskap fra Kina som driver med fiske, i hovedsak av pelagisk fisk, i tillegg til stor produksjon av fiskemel og fiskeolje. Salg av flere andre typer matfisk.	Produksjon og omsetting av fiskemel og fiskeolje.	Tatt av børsen i 2019.
Skretting	Fiskefôrprodusent.	Produksjon av fôr.	Eid av Nutreco, som igjen er eid av SHV Holdings N.V., et familie-eid multinasjonalt selskap.
Tongwei Group	Et av de viktigste akvakultur-selskapene i Kina, som også blant annet produserer og markedsfører fôr til husdyr. Eier fiskefôrselskapet Haiwei med Biomar.	Produksjon av fiskefôr, bruk av fiskefôr.	Tongwei Group er på børs. 2 av bankene: KLP, Danske Bank
Thai Union Group PCL	En av de største rekeprodusentene i verden. Produserer også sjømat, mest tunfisk, og eget fiskefôr.	Bruk i rekefôr, produksjon av fiskefôr.	Thai Union Group PCL er på børs.

			1 fondsforvalter: Holberg Triton
			3 av bankene: DNB, KLP, Storebrand
Triple Nine	En gruppe som i hovedsak driver med pelagisk fiske og produksjon av fiskemel og fiskeolje til hav- og landbruk, produkter til menneskelig konsum og kjæledyrfôr.	Fiske, produksjon av fiskemel og fiskeolje.	Privateid.

Vi har i denne undersøkelsen utelukkende sett på forbindelsen mellom finansinstitusjoner og viktige aktører i fiskeri- og sjømatnæringen i Norge og verden, og ikke på størrelsen av investeringene i kroner. Undersøkelsen gir ikke et komplett bilde av alle eierforhold eller investeringer, men begrenser seg til å undersøke finansinstitusjonene som er med i Etisk bankguide. Den viser klart at alle bankene inkludert i Etisk bankguide (bortsett fra Cultura sparebank) er inne i sjømatnæringen gjennom sine fondsinvesteringer. I tillegg kommer finansinstitusjonenes direkte lån til bransjen på ulike nivåer, noe som ytterligere forsterker bankenes bånd til næringen. Mangelen på åpenhet rundt bankenes lånevirkosomhet generelt, gjør det så å si umulig å trenge inn i denne viktige delen av finansnæringens virksomhet og samfunnseffekt. Finansnæringens investeringer og lån legger føringer for utviklingen av bransjer, sektorer og næringer og får ofte konsekvenser i mange tiår fremover. Det er dermed av stor betydning at finansnæringen tar problemstillingene som fiske, fôrproduksjon og oppdrett står overfor på alvor.

5 — Manglende retningslinjer?

5.1. Retningslinjer for investeringer i sjømatproduksjon

I undersøkelsen av norske investeringer i de utvalgte selskapene, fant vi at så å si alle bankene som deltar i Etisk bankguide har fond med investeringer i sjømatproduksjon gjennom fiske, fôrproduksjon og oppdrett. I lys av problemstillingene reist i de innledende kapitlene, er det derfor relevant å se om sjømat, oppdrett og fiske er dekket av de norske bankenes retningslinjer for etikk, samfunnsansvar og bærekraft.

I Etisk bankguide svarer bankene på et omfattende spørreskjema om åpent tilgjengelige retningslinjer for bærekraft og samfunnsansvar. Spørsmålene dekker et bredt spekter av utfordringer innen bærekraft, arbeidsliv, skattlegging, jordbruk og problematiske sektorer som våpenproduksjon, gruvedrift, og olje og gass. Etisk bankguide i Norge spør ikke spesifikt om bankenes policy på fiske og oppdrett.⁹ Når fiske og oppdrett likevel er en viktig del av norsk næringsliv, og sektoren har omfattende utfordringer med bærekraft og etikk i leverandørkjeden, ville vi undersøke om norske banker har innført egne retningslinjer for fiske og oppdrett, uavhengig av Etisk bankguide.

Vårt spørsmål om bankene eller fondene spesifikt dekker fiske og oppdrett, er relevant av to grunner:

- 1) Har bankene fanget opp bærekraftutfordringene for fiskeri og oppdrett skissert i denne rapporten, særlig knyttet til bruken av villfanget fisk som fôr?
- 2) Er det mulig å finne retningslinjer på fiske, fôrproduksjon og oppdrett hos bankene som er med i Etisk bankguide, selv om temaet ikke er dekket av spørsmålene i Etisk bankguide?

Undersøkelsen i denne rapporten har ikke fokusert på å finne brudd på menneskerettigheter eller alvorlige miljøskader som kan føres tilbake til sjømat og oppdrettsselskapene. Vi har løftet fram godt dokumenterte problemstillinger, som kan finnes i leverandørkjeden til flere selskaper i sektoren. Samtidig viser vår gjennomgang at det er betydelige utfordringene i bransjen: Vi har funnet uklare eierforhold, og høy sannsynlighet for at ulovlig eller uetisk

⁹ Den internasjonale metoden bak Etisk bankguide inneholder temaet «fiskerier», se vedlegg 3 s 37. Hovedårsaken til at dette temaet ikke er inkludert i Etisk bankguide Norge, er at den norske koalisjonen ble med i Fair Finance Guide etter at initiativet allerede var igangsatt og temaene som skulle med i den nordiske undersøkelsen allerede valgt ut.

praksis finnes i leverandørkjeden til fiskeolje og fiskemel, samt fiskefôr. Disse faktorene gjør at spørsmålet om spesifikke retningslinjer for fiske, fôr og oppdrett er relevant.

Vi har derfor utført en innledende studie, der vi undersøker hvorvidt bankene har *åpent tilgjengelige retningslinjer* som konkret omtaler bransjespesifikke utfordringer innenfor fiskeri og oppdrett. Deretter har vi kontaktet bankene for å bekrefte at vi har funnet det de har, og bedt dem informere oss om vi har oversett noen retningslinjer eller tiltak som banken deres allerede har på plass. Vi har inkorporert relevant og åpent tilgjengelig informasjon som bankene løftet fram i delkapittel 5.2, og lagt til annen relevant informasjon fra bankene i delkapittel 5.3.

Studien fokuserer i all hovedsak på bransjespesifikke retningslinjer for kapitalforvaltning (aksjer). Den omfatter altså ikke kreditt (utlån), fordi vi ikke har muligheten til å verifisere at bankene er eksponert for risiko gjennom sin utlånsportefølje, da denne stort sett er konfidensiell. Likevel er kredittgivning en sentral del av bankenes virksomhet, som bankene bør ha relevant policy på.

5.2. Åpent tilgjengelige retningslinjer

En gjennomgang av bankene viser at kun én av bankene har åpent tilgjengelige retningslinjer på temaet fiskeri og oppdrett.

Vi har analysert nettartikler, dokumenter og årsrapporter for 2018 som omtaler bankenes etiske retningslinjer, retningslinjer for samfunnsansvar, investeringer og bærekraft.[†] Kildene som er brukt finnes i vedlegg 2, på side 39. Vår analyse viser at bankene til sammen har et omfattende regelverk for bærekraft og samfunnsansvar, som igjen er godt dekket gjennom artikler, rapporter og dokumenter på bankenes nettsider. De årlige undersøkelsene til Etisk Bankguide har vist hvordan bankene skårer stadig bedre på spørsmålene rundt policy innenfor de aller fleste temaene, som baserer seg på nettopp disse dokumentene.

Alle bankene omtaler eller har sluttet seg til internasjonalt anerkjente initiativer som for eksempel UN Global Compact og Principles for Responsible Investment og ulike klimainitiativer som Task Force for Carbon-related Financial Disclosure (TCFD) eller Carbon Disclosure Project. Flere banker omtaler FNs bærekraftsmål i sine bærekraftspolicy, og nevner blant annet mål nummer 14 som spesifikt handler om å «Bevare og bruke hav og marine ressurser på en måte som fremmer bærekraftig utvikling».⁷² Omtale av for eksempel IUCNs liste over truede arter og CITES-avtalen mot internasjonal handel i truede arter forekommer også hos flere banker.[§]

Bankene har også egne konsernstandarder eller bærekraftspolicyer som gjelder på generelt nivå. Slike standarder eller retningslinjer omhandler forventninger til selskapene og hvordan

[†] Bankene bruker litt ulike begreper og praksis for å dekke dette feltet, som til sammen dekker bankenes samfunnsansvar, bærekraft, etiske investeringer, etiske retningslinjer og -innkjøp.

[§] IUCN står for The International Union for Conservation of Nature og er verdens "Naturvernorganisasjon". CITES står for The Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora.

de skal jobbe med eierskap gjennom blant annet dialog, samarbeid og stemmegivning, eller for eksempel mulighet til eksklusjon og standardsetting. Bankene har gjerne også interne analyser av selskaper.

I tillegg inkorporerer bankene i forskjellig grad såkalt ESG i sin virksomhet – altså hensyn til miljø, sosiale forhold og selskapsstyring (Environmental, Social and Governance). Særlig for å vurdere risiko.^t

Bankene vil derfor kunne hevde at problemene vi løfter fram i denne rapporten er dekket av de mer generelle retningslinjene, eller overordnede forventningsdokumenter på relaterte tema, som graverende miljøskader og menneskerettigheter. Men som vi har sett på en lang rekke andre tematiske områder, er det nødvendig å utvikle sektorspesifikke policy som tar opp de ulike utfordringene direkte.

Av de 14 bankene som er med i Etisk Bankguide var det kun **Sparebanken Vest** som har en åpent tilgjengelig policy på fiskeri^u og oppdrett^v i sine prinsipper for samfunnsansvar. Dokumentet nevner flere av utfordringene som er tema for denne rapporten. For fiskeri, nevner banken konkrete forventninger om sikkerhet og arbeidsmiljø. De sier at de ikke skal finansiere selskaper som driver UUU-fiske (ulovlig, urapportert og uregulert fiske), fiskerikriminalitet, fiske med miljøutfordringer o.l., og forventer at selskapene følger nasjonale og internasjonale krav og reguleringer. Banken uttrykker i tillegg et ønske om at selskaper de investerer i bidrar til miljøsertifisering og prioriterer leverandører på grunnlag av ansvar og bærekraft.

For oppdrett nevner Sparebanken Vest en rekke utfordringer som vi har belyst i denne rapporten, særlig angående miljø og fiskevelferd. Banken tar også opp den særs viktige fôrproblematikken og bruken av villfanget fisk i delkapittelet om oppdrett:

“Vi forventer at selskapene har fokus på bruk av bærekraftig fôr, og på effektiv fôrutnyttelse og klimapåvirkning. (...) Vi forventer at fôrprodusentene gjør det de kan for å utvikle en enda mere bærekraftig næring. Redusert andel av villfanget fisk, økt bruk av marint restråstoff og bruk av vegetabiliske ingredienser kan være veien å gå for å få til en ønsket vekst i næringen.”

Vi har ikke funnet spesifikke referanser til eller retningslinjer om fiskeri og sjømatproduksjon åpent tilgjengelig på nettsidene til noen av de andre bankene.

Når vi undersøker bankenes rapportering på eget bærekraftarbeid, er det likevel noen banker som tar opp spørsmål relevant for oppdrett og fiske:

DNB varslar i DNB Asset Management sin bærekraftsrapport for kapitalforvaltning fra 2018 at de skal skrive et forventningsdokument på temaet i 2019. I rapporten står det at dokumentet vil dekke fiske og oppdrett og bestemme en systematisk tilnærming til selskaper

^u Prinsipper for samfunnsansvar i Sparebanken Vest, desember 2018, Fiskerier s, 37.
https://www.spv.no/-/media/Files/Om-oss/Samfunnsansvar/Prinsipper-for-samfunnsansvar-i-Sparebanken-Vest_v2,-d-,0_19_des_2018.pdf

^v Idem

på temaet. DNB utdyper på e-post at det vil lanseres to forventningsdokumenter, henholdsvis på «vann» og «Oceans» i 2020. I det sistnevnte dokumentet, vil det blant annet bli inkludert:

- Spesifikk omtale av sjømatproduktforordninger, inklusiv fiskeri/reduksjonsfiskeri og oppdrett, samt konkrete forventninger til selskapene DNB Asset Management investerer i.
- En oppfordring til at selskapene tar i bruk gode sertifiseringsordninger, blant annet ASC innen oppdrett og MSC innen fiskeri.

Under arbeidet med FNs bærekraftsmål 14 om livet under vann, nevner DNB at de er tilsluttet FN Global Compacts Havplattform. DNB signerte også i 2019 [UN Global Compact Sustainable Oceans Principles](#), der prinsipper for virksomhet med påvirkning på havet er oppført.

Hos **KLP** har vi ikke funnet omtale av oppdrett eller fiskeri i de etiske retningslinjene, eller tilsluttede initiativer. Banken opplyser at de har vurdert det slik at det ikke er hensiktsmessig å ha retningslinjer på mer detaljert nivå, og jobber heller ut ifra retningslinjer på overordnet plan som omhandler forventninger til selskapene og arbeidsmetoder gjennom eierskap. Men både oppdrett og fiske omtales i en omfattende rapport om klimarisiko ved investeringer. I tillegg til den finansielle risikoen fra klimaendringer, omtales omdømmerisiko:

«Laksenæringen er ofte utsatt for kritisk søkelys i mediene og fra ulike organisasjoner – både i Norge og i viktige konsumentland. Dette handler om førtilgangen, ansvar for lokal forurensing, og til transporten ut i markedene. Noe av dette er knyttet til klimaavtrykk, andre ting til bredere bærekraftutfordringer. Uansett må næringen forholde seg til disse problemstillingene.» (side 59)⁷³

Storebrand skriver i sin policy for samfunnsansvar at de baserer sine bærekraftskriterier på internasjonale avtaler og prinsipper. I analysedokumentet for alvorlig miljøskade, omtaler de internasjonale avtaler^w som igjen berører fiske og oppdrett.⁷⁴ Storebrand har en skogpolicy som kommer inn på førproblematikken rundt oppdrettsnæringen. Denne omhandler ikke bruken av fiskeråstoff, reduksjonsfiske o.l. som behandles i denne rapporten, men bruken av

^w Eksempler på dette er United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS), Convention for the Protection of the Marine Environment of the North-East Atlantic, og Convention on Biological Diversity (CBD)^x Dette temaet har Framtiden i våre hender behandlet tidligere, blant annet i disse rapportene: Soya i norsk fôr - Forbruk og arealbeslag; <https://www.framtiden.no/aktuelle-rapporter/852-soya-i-norsk-for-forbruk-og-arealbeslag/file.html>; Fem måltider inn ett måltid ut: <https://www.framtiden.no/aktuelle-rapporter/850-fem-maltider-inn-ett-maltid-ut/file.html>; Salmon on soy beans deforestation and land conflict in Brazil, <https://www.framtiden.no/aktuelle-rapporter/849-salmon-on-soy-beans-deforestation-and-land-conflict-in-brazil/file.html>; Frå soya til berekraftige fôrvarer; <https://www.framtiden.no/aktuelle-rapporter/845-fra-soya-til-berekraftige-forravarer/file.html>

soya fra Brasil i fôret.^x Storebrand har dermed i sin skogpolicy forventninger til selskaper de er investert i, inkludert norsk oppdrettsnæring.

For de øvrige bankene i Etisk bankguide, det vil si Sparebank 1 Nord-Norge, Sparebank 1 SR bank, Sparebank 1 SMN og Sparebank 1 Østlandet, Sandnes Sparebank, Nordea, Handelsbanken, Danske Bank og Sbanken har vi ikke funnet omtale av fiskeri og oppdrett i retningslinjene. Disse bankene har egen informasjon og rapportering om etikk, bærekraft og samfunnsansvar, men omtaler ikke fiske og oppdrett spesifikt – som er det vi har undersøkt her. Cultura bank, som også er en del av Etisk bankguide, har heller ikke spesifikk omtalte av fiske eller oppdrett, men tilbyr ikke fondsinvesteringer til sine kunder.

5.3 Tilleggsinformasjon fra bankene

Alle bankene har fått tilsendt problembeskrivelsen, de finansielle forbindelsene som kobler dem til selskapene innenfor fiskeri og oppdrett, og det vi har funnet av offentlig informasjon om deres policy for fiskeri- og oppdrettssektoren eller fravær av en slik policy. I korrespondanse med bankene har flere uttrykt at de anerkjenner problematikken vi løfter fram i denne rapporten, og noen viser også til initiativer hvor temaet behandles.

Danske bank, KLP, Sandnes Sparebank og Storebrand forteller at de er klare over ESG-problemer i akvakultur og fiskeri, og anerkjenner også problematikken rundt fôr og villfisk. KLP og Storebrand er med i investorinitiativet FAIRR som har fokus på akkurat ESG i proteinverdikjeder, blant annet i oppdrett. Slik forsøker de å bidra til økt kunnskap og søkelys på risiko og muligheter i industrien, for eksempel når det gjelder rømming og sykdommer, men også hva gjelder problematikken rundt innsatsfaktorene i fôret.

Bankene løfter også fram i sine svar til Framtiden i våre hender at de har dialog med en rekke selskaper innen oppdrett på temaer som løftes fram i denne rapporten. Dialogen beskrives som proaktiv og regelmessig av banker som Storebrand, KLP, Danske bank, DNB og Eika kapitalforvaltning (for Sandnes Sparebank). Storebrand, Eika kapitalforvaltning (for Sandnes Sparebank), Danske bank og DNB melder at de spesifikt tar opp ESG-utfordringer ved bruk av villfanget fisk i fôr og fôrproblematikk mer generelt i sin dialog med selskaper, men også andre relevante utfordringer som utslipp og forurensning, fiskehelse og velferd, sykdom og biodiversitet. Storebrand har også biologisk mangfold og skog som prioriterte områder for aktivt eierskap, et arbeid som innebærer samarbeid med sivilsamfunnsgrupper, og også berører akvakultur.

^x Dette temaet har Framtiden i våre hender behandlet tidligere, blant annet i disse rapportene: Soya i norsk fôr - Forbruk og arealbeslag; <https://www.framtiden.no/aktuelle-rapporter/852-soya-i-norsk-for-forbruk-og-arealbeslag/file.html>; Fem måltider inn ett måltid ut: <https://www.framtiden.no/aktuelle-rapporter/850-fem-maltider-inn-ett-maltid-ut/file.html>; Salmon on soy beans deforestation and land conflict in Brazil, <https://www.framtiden.no/aktuelle-rapporter/849-salmon-on-soy-beans-deforestation-and-land-conflict-in-brazil/file.html>; Frå soya til berekraftige forravarer; <https://www.framtiden.no/aktuelle-rapporter/845-fra-soya-til-berekraftige-forravarer/file.html>

Flere banker sier dermed selv at de arbeider med problemstillinger som kommer frem i denne rapporten, selv om bare en av dem har utarbeidet en åpent tilgjengelig og spesifikk policy på fiskeri og oppdrett.

Utlån

Vi har i denne undersøkelsen konsentrert oppmerksomheten rundt de finansielle forbindelsene mellom bankene og selskapene innenfor fiskeri og oppdrett på investeringssiden, noe som gir seg utslag i fondsforvaltningen til bankene. Årsaken er som nevnt tidligere at informasjon om utlån er konfidensiell, og ikke åpent tilgjengelig som deler av aksjemarkedet hvor fondsinvesteringene befinner seg. Ikke alle banker som er med i Etisk bankguide driver med utlånsvirksomhet til bedrifter (dette gjelder KLP og Storebrand). De vil dermed ikke utvikle en policy for utlån. Men flere banker har spesifikk policy for oppdrett og fiskeri for sine utlån:

Sparebanken Vest løfter fram at de har utvidede bransjemål for fiskeri, fiskeindustri og fiskeoppdrett på utlån med fokus på en dreining mot «grønn teknologi».

DNB, Sparebank 1 SR-bank og Nordea, tar opp at de har sektorspesifikke retningslinjer og policy når det gjelder kreditt til næringen. DNBs retningslinjer for kreditt^y omtaler sjømat konkret og tar opp viktige momenter som UUU-fiske og forurensning, og lister opp begrensninger for hva de kan finansiere. Sparebank 1 SR-bank anbefaler blant annet krav om miljøsertifisering ved finansiering av matfiskprodusenter.

Nordea har interne retningslinjer for finansiering av fartøy og fiske av atlantisk laks.

5.4. Sammendrag

I vår gjennomgang har vi funnet omfattende dokumentasjon på bankenes arbeid med samfunnsansvar, særlig på klima, men også på en rekke kjente problematiske sektorer. Etisk Bankguide har i løpet av sine 4 år dokumentert en markant forbedring i bankenes bærekraftpolicy.

Målet med denne undersøkelsen var ikke å evaluere eller undersøke bankenes helhetlige arbeid med bærekraft og samfunnsansvar – men heller å lete etter et spesifikt felt som blir viktig for arbeidet med bærekraft og etikk framover, nemlig fiske, fôrproduksjon og oppdrett. Utfordringene knyttet til fiske og oppdrett går under mål 14 i FNs bærekraftsmål som bankene har sluttet seg til.

Undersøkelsen er en innledende studie av retningslinjer og policy til temaet fiskerier og oppdrett, supplementert med bankenes egne bidrag.

Når vi vender tilbake til spørsmålene vi stilte innledningsvis, trekker vi følgende analyse:

^y DNB (2018) «Bærekraftige kredittprosesser i DNB.» Tilgjengelig her: <https://www.dnb.no/portalfront/nedlast/no/om-oss/samfunnsansvar/2018/180418-baerekraftige-kredittprosesser-i-DNB-oppdatert.pdf>

1) Norge er en sentral aktør i verdens sjømatnæring, og norske banker har investeringer i selskaper som er store på sjømat både i inn og utland.

2) Fiskeri og oppdrettsnæringen har både nasjonalt og globalt betydelige utfordringer med bærekraft og etikk, både i selskapene og i leverandørkjeden til selskapene, som omtalt i denne rapporten. Utfordringene er særskilt viktige for innsatsfaktorer som fôr. Framtiden i våre hender har tidligere satt fokus på soya fra Brasil i fiskefôret, og hvordan mangedoblingen av oppdrettsnæringen i Norge vil få store konsekvenser for arealbruk og arbeidsforhold i andre land. I denne rapporten setter vi fokus på en annen side av fôrproblematikken, nemlig bruken av villfanget fisk i fôr, et aspekt som knytter fiske og oppdrett tett sammen.

3) Sparebanken Vest omtaler risikomomentene for næringen på bærekraft og etikk, med konkret omtale av utfordringene for fôr og bruken av villfanget fisk. Banken har spesifikke retningslinjer på deres håndtering av tema som aksjeeiere. Dette reflekteres ikke spesifikt i de andre bankenes åpent tilgjengelige retningslinjer for fondsforvaltning, men flere banker har retningslinjer for deres utlån til denne bransjen.

4) De fleste norske banker har ikke åpne og tydelige retningslinjer for investeringer i sjømatselskaper som er utsatt for risiko, og reflekterer ikke tilstrekkelig de store utfordringene som er presentert i kapittel 2 i denne rapporten.

Selv om flere banker anerkjenner problematikken vi løfter fram når vi konfronterer dem med problembeskrivelsen i denne rapporten, viser vår undersøkelse at åpent tilgjengelige retningslinjer og policy på temaet er med ett unntak, fraværende. Gitt alvoret i problemstillingen og presset for vekst i oppdrettsnæringen globalt, er beredskapen som bankene viser utilstrekkelig. Flere banker har policy for sin utlånspolicy til oppdrett og fiskerier. Dette er bra og må videreutvikles. Det er likevel et behov for at finansinstitusjonene utvikler en policy for sine investeringer som kan bidra til en praksis som løser problemene skissert i denne rapporten.

Utfordringene må bli tatt på alvor, særlig i leverandørkjeden inn mot fiskeolje og fiskemel som går til fôrproduksjon, og de andre store problemstillingene som den globale fiskeri- og oppdrettssektoren står overfor. Bankene må dermed vurdere problembeskrivelsen som fremkommer i denne rapporten, opp mot egen virksomhet og se hvor deres krav og implementering av policy kan bidra til en bærekraftig ressursutnyttelse.

6 — Anbefalinger

For at investeringer i fiskeri- og oppdrettssektoren skal være etisk forsvarlige og fremme bærekraft, krever det oppmerksomhet rundt en rekke utfordringer og problemer. Utfordringene berører relevante problemstillinger som ødeleggelse av habitat og økosystemer, overutnyttelse av fiskeressurser, ulovlig fiske, manglende åpenhet og tilsyn, uverdige arbeidsforhold, forurensning og en ressursbruk som i noen tilfeller fører til konkurranse og/eller konflikt om ressurser.

Selskaper er eksponert for slike risikomomenter og dilemmaer gjennom sin virksomhet innen fiske, oppdrett og fôrproduksjon. Slik risiko er særlig knyttet til avhengigheten av fiskemel og fiskeolje fra villfanget fisk til fôr, som knytter fiske og oppdrett tett sammen.

I denne rapporten har Framtiden i våre hender vist at norske banker har investeringer i en rekke selskaper i verdens sjømatnæring som er eksponert for risiko gjennom sin virksomhet og/eller sine leverandørkjeder. Norske banker har tydelige forbindelser til næringen nasjonalt og globalt. Likevel mangler alle bankene unntatt Sparebanken Vest konkrete retningslinjer og policy på oppdrett, fiskefôr og fiske. Retningslinjer er grunnlaget for hvordan banker skal ta investeringsbeslutninger. Tydelige retningslinjer er derfor viktige styringsinstrumenter.

Denne rapporten er en innledende studie som beskriver utfordringene i bransjen og vurderer hvordan disse utfordringene per i dag er fanget opp av bankene som tar del i Etisk bankguide, i form av åpent tilgjengelig informasjon om temaet. Dette er et tema som får stadig mer oppmerksomhet, og har behov for å bli systematisk adressert av bankene fremover.

Fiskeri og oppdrett presenteres som en av de store næringene som skal bidra til å brødfø verdens befolkning, men da må fiskeriene være regulert på en bærekraftig måte og oppdrettsnæringen - enten produktet er laks i Norge eller kongreker i Asia - må ikke få fortsette med en praksis som kan bidra til å støvsuge havet for ressurser.

Det vil bli behov for ytterligere konkrete selskapsanalyser som kartlegger feltet nærmere og som kan bidra til å gi svar på hvilke selskaper som bruker villfisk som fôr, hvor stor prosentandelen er, hvor den kommer fra og i hvilken grad fôrindustrien konkurrerer med mat til mennesker. Hvilke reguleringer eksisterer, og hvilke selskaper har problemer i sin virksomhet? Spørsmålet om hvordan havets ressurser blir utnyttet og om det er en bærekraftig leverandørkjede bak innsatsfaktorene i fôret, vil bli avgjørende i tiden fremover.

Anbefalinger til bankene:

Selskapene vi har identifisert til denne analysen, har omfattende virksomhet innenfor sjømatproduksjon, ofte både i oppdrett og fiske eller fôrproduksjon. Dermed er selskapene på forskjellig måte og i ulik grad berørt av problemstillingene presentert i de foregående kapitlene. Likevel er leverandørkjeden bak innsatsfaktorene til fôrproduksjonen så globalisert, at det er vanskelig å hevde at problemene ikke angår selskapene. Veksten i sektoren legger et press på verdens fiskeriressurser, og sektoren må selv ta grep og få virksomheten sin innenfor i bærekraftige rammer. Det ansvaret ligger også hos de som investerer i selskapene og som gir lån, nemlig bankene.

Vi anbefaler derfor bankene følgende:

1. Banker undersøker sin tilknytning til fiske og oppdrett samt fôrproduksjon, og dermed sin eksponering til problemstillingene presentert i denne rapporten, særlig knyttet til bruken av villfanget fisk som innsatsfaktor i føret.
2. Banker gjennomfører aktsomhetsvurderinger for å finne aktuelle risikomomenter i ulike ledd i næringen, som inkluderer problematikken rundt fôrråvarer.
3. Banker utarbeider konkret policy eller spisser eksisterende retningslinjer, for å ta høyde for bransjespesifikke risikoer i fiskeri og oppdrettsnæringen, inkludert fôrproblematikken og utfordringene i de internasjonale leverandørkjedene.
4. Banker integrerer bærekraftsrisiko i sine kredittprosesser: Renter og refinansieringsvilkår knyttes til reduksjon av bærekraftsrisiko generelt, og mer spesifikt til reduksjon av bærekraftsrisiko forbundet med fôrproduksjonen og bruken av hel villfanget fisk som ingrediens.
5. Banker inngår i dialog med selskaper som er utsatt for overnevnte risikoer og stiller tydelige, sporbare og tidfestede krav om å redusere risikoeksponeringen.
6. Banker inngår i samarbeid med andre investorer om dialog med selskapene, med formål om å oppnå en fôrproduksjon som er reelt bærekraftig, spesielt med tanke på bruken av villfanget fisk som ingrediens.
7. Banker vurderer ekskludering av selskaper fra investeringsunivers som ikke oppfyller minimumskrav på bærekraft i fôrproduksjon, særlig knyttet til bruken av villfanget fisk i fôr.

Vedlegg 1

Metode og utvalg

Målet med denne undersøkelsen var todelt:

Først ønsket vi å se hvor eksponert bankene som er med i Etisk bankguide er for viktige internasjonale og norske selskaper innen fisk og oppdrett og hvilke selskaper bankene har investert aksjer i. Ikke alle de 20 selskapene er registrerte på børs, og ikke alle som er registrert på børs har norske investeringer som vi finner i Morningstar.

Deretter utforsket vi de norske bankenes retningslinjer for etikk og bærekraft som dekker de utfordringene i sektoren som er beskrevet i de foregående kapitlene. Her leste vi igjennom bankenes nettsider og tilgjengelige notater og rapporter som dekket samfunnsansvar, bærekraft og etikk, inkludert bærekraftrapporter for 2018.

Hva er en norsk investering?

I vår undersøkelse ønsket vi å se hvordan norske banker var investert i et utvalg fiskeriselskaper. Morningstar sin database over fond er vårt viktigste verktøy for å identifisere investeringer. Databasen gir mulighet for å trekke ut hvilke fond som har investert i børsregistrerte selskap. Det er likevel verdt å merke seg at avgrensningen for undersøkelsen er vanskelig – for hvordan definerer man hva som er en «norsk investering» eller hvilke fond og investeringer som faller under ansvarsområdet for bankene som vurderes av Etisk bankguide?

Morningstar har data for over 200.000 fond over hele verden, og antallet fond som har investert i hvert enkelt selskap kan passere flere tusen. For eksempel har over 2900 fond investert i Mowi AS. For å identifisere «norske investeringer», kan man trekke ut hvilke fond som har investert kapital i *norske kroner*, eller hvor fondet er registrert i Norge («Domicile»). Men dette gir ikke et fullstendig bilde. For i tillegg kommer utenlandske fond som tilhører datterselskaper til norske banker. I en stikkprøve av thailandske CP Foods, finner vi fondet «ZIL SPP Emg Markets SRI SEK», som er registrert på Isle of Man, hvor investeringene er gjort i svenske kroner og eid av Storebrands svenske datterselskap SPP Fonder. På den annen side har Danske Invest, eid av Danske Bank (dansk) som er deltaker i Etisk Bankguide Norge, investert danske kroner også i CP Foods. Det gjelder også svenske Handelsbanken og Nordea, begge deltakere i Etisk Bankguide.

Målet for undersøkelsen har vært å se eksponering for risiko i leverandørkjeden, ikke en fullstendig liste over alle norske investeringer i selskapene. Antallet fond og «norske investeringer» er med andre ord trolig større enn vi har oppgitt i oversikten over funnene i kapittel 4.

Hvilke selskaper er inkludert?

I november 2019 kartla Framtiden i våre hender norske investeringer i 20 selskaper innenfor sjømatproduksjon, oppdrett og fiskeri. De 20 selskapene kom frem gjennom åpent tilgjengelig informasjon om sektoren, med en grunnleggende forutsetning at aktører som er spesielt relevante for Norge også blir inkludert. Selskapene er knyttet til reduksjonsfiske på forskjellige måter, om enn indirekte, da avhengigheten av villfisk som innsatsfaktor inn i fôrproduksjonen er spesielt utfordrende for sjømatproduksjon globalt.

I tillegg har alle selskapene virksomhet i flere land, enten gjennom fiske, produksjon av fiskemel og fiskeolje, fôrproduksjon, oppdrett eller omsetting av sine produkter.

Grunnlaget for selskapene vi har valgt å se på er som følger:

1. En Intrafish-rapport fra 2018 om de 150 største selskapene, rangert etter inntekt, som understreker at Maruha Nichiro, Nippon Suisan Kaisha (Nissui), Mowi, Skretting og Thai Union er i toppen.⁷⁵
2. Oversikt over de 30 største sjømatselskapene, rangert etter inntekt, fra 2019 på Salmonbusiness basert på en presentasjon fra Skretting.⁷⁶
3. Kapital sin oversikt over Norges 500 største bedrifter fra 2017.⁷⁷
4. Akademisk artikkel fra 2015: Österblom, H. et al. (2015) Transnational Corporations as 'Keystone Actors' in Marine Ecosystems. *PLoS One*. Tilgjengelig her: <https://journals.plos.org/plosone/article/figure?id=10.1371/journal.pone.0127533.t001>
5. Kapittel om konsolidering av selskaper innenfor oppdrett globalt: side 55-75 i Ransom, E., Winders, B. (2019) *Global Meat: Social and Environmental Consequences of the Expanding Meat Industry*. MIT Press: Cambridge, Massachusetts.

Siden informasjon om lån til sjømatindustrien ikke er offentlig informasjon, har vi kun konsentrert oss om investeringer i form av aksjer. Direkte finansiering, som lån, er sentrale for sjømatnæringen og har mulighet til å være effektive virkemiddel for finansielle aktører som ønsker å fremme bærekraft i sektoren. Men selv om vi ikke har tilgang til informasjon om lån, har flere banker retningslinjer som gjelder deres kredittvirksomhet på feltet, noe vi skriver om i kapittel 5.3, på side 32.

Selskapene vi har identifisert til denne analysen, har omfattende virksomhet innenfor sjømatproduksjon, ofte både i oppdrett og fiske. Dermed er selskapene berørt av problemstillingene presentert i de foregående kapitlene på forskjellig måte og i ulik grad. Likevel er leverandørkjeden bak innsatsfaktorene til fôrproduksjonen så globalisert, at det er vanskelig å hevde at problemene ikke angår selskapene. Veksten i sektoren legger et press på verdens fiskeriresurser, og sektoren må selv ta grep for å få kontroll og få veksten inn i bærekraftige rammer. Det ansvaret påligger også de som investerer i selskapene og som gir selskapene lån, nemlig bankene.

Vedlegg 2

Bankenes retningslinjer for etiske investeringer, bærekraft og samfunnsansvar

I kapittel 4 i denne rapporten gjorde vi en undersøkelse av hvorvidt bankene i Etisk bankguide har retningslinjer som omtaler og vurderer risiko innen miljø, bærekraft og arbeidsliv for selskaper innen fiskeri og oppdrett.

Denne undersøkelsen ble gjort ved å lese oss igjennom alle bankenes åpent tilgjengelige retningslinjer for investeringer, bærekraft og samfunnsansvar. Her tok vi utgangspunktet i hva bankene selv har publisert, det vil si nettartikler, bærekraftrapporter (for 2018) og publiserte spesifikke dokumenter. Vi har lest og vurdert informasjon innen etikk, etiske investeringer, samfunnsansvar, bærekraft og retningslinjer leverandører. Disse begrepene er ikke nødvendigvis overlappende og dekker ulike deler av bankenes virksomhet, men er alle relevante for å se hvorvidt bankene vurderer fiskeri og oppdrett og leverandørkjedene til dette som en risikosektor – med behov for spesifikke retningslinjer.

Her er en kort oversikt med noen (men ikke alle) lenker til bankenes informasjon om etiske investeringer, bærekraft og samfunnsansvar.

DNB

DNBs arbeid med samfunnsansvar ligger [her](#). Informasjon om kreditt nevner sjømat og fiskeri spesifikt, [her](#).

DNB har egne styringsprinsipper, inkl. hensyn til klima og miljø inkl. vann, og bærekraftsmål. Miljøprofil [her](#) og bærekraftsmål [her](#).

Bærekraftrapporten til DNB Asset Management for 2018 omtaler «Oceans», og framtidige nytt forventningsdokument om dette, se hovedtekst [her](#). DNB nevner på e-post at dokumentet også vil inkludere informasjon om samspill mellom sjømatutfordringer og klimaendringer^z, nevne flere frivillige retningslinjer fra FAO og EU på tema i dokumentet og berøre relevante problemstillinger som sirkulærøkonomi.

KLP

KLPs informasjon om samfunnsansvar finner du [her](#).

^z Se forventningsdokument gjeldende klimaendringer [her](#)

KLP har publisert en egen rapport om klimarisiko, og inkludert underkapitler om fiskeri og oppdrett:

[Klimarisikorapport, med eget kapittel om fiskerinæringen.](#)

Storebrand

Storebrand sin informasjon om bærekraft finnes [her](#).

Storebrand publiserer ikke egne bærekraftsrapporter, men kvartalsrapporter om utelukkede selskaper, og rapporterer om bærekraft under UNPRI: [her](#).

Storebrand har flere spesifikke analysekriterier for sine investeringer, hvorav et eget dokument om «alvorlig miljøskade» omtaler FN-avtaler som igjen omhandler hav og fiske: [her](#).

Sparebankene, Odin forvaltning og Eika

Sparebank 1 Gruppen AS eier Odin forvaltning, og har delvis overlappende retningslinjer. Samarbeidet dem imellom er omtalt [her](#).

Odins retningslinjer for bærekraftig forvaltning finnes [her](#).

Sparebank 1 SR har egen [bærekraftstrategi](#), og [bærekraftsrapport](#) for 2018.

Sparebanken Vest sine retningslinjer ligger [her](#).

Sandnes Sparebank sin bærekraftpolicy finnes [her](#). Banken hører til Eika alliansen, som har felles retningslinjer til fondsforvaltning, som finnes [her](#). Eikas informasjon om samfunnsansvar ligger [her](#).

Handelsbanken

Generell informasjon om Handelsbankens etikkarbeid finnes [her](#).

Handelsbankens bærekraftpolicy finnes [her](#).

Handelsbanken har også en egen klimastrategi, koblet til internasjonale initiativ for forsvarlig fondsforvaltning: [her](#).

Nordea

Nordeas arbeid med bærekraft omtales [her](#).

Årsrapporten (2018) for bærekraftig finans finnes her: [Bærekraftig finans rapport 2018](#).

Danske bank

Oversikt over Danske Bank sitt arbeid med bærekraft ligger [her](#).

Rapport om bærekraftige investeringer [her](#).

Danske Bank har en egen policy om landbruk som er relevant for fôr, men nevner ikke oppdrett spesifikt [her](#).

Sbanken

Sbanken redegjør for sitt samfunnsansvar [her](#) og [her](#).

Rapportering av klimarisiko [her](#).

Naturvern og biologisk mangfold, mat og jordbruk i [retningslinjer for samfunnsansvar og bærekraft](#).

Liste av prinsipper, initiativer, frivillige retningslinjer og internasjonale konvensjoner som Sbanken støtter [her](#).

Cultura bank

Cultura bank sine etiske retningslinjer og bærekraftsarbeid ligger [her](#).

Cultura bank har ikke egne fond, men offentliggjør sine utlånskriterier [her](#).

Vedlegg 3

Fair Finance Guide Assessment Elements: Fisheries⁷⁸

1. Trade in endangered animal species complies with the CITES conditions.
2. Trade in endangered animal species that are on CITES lists, is unacceptable.
3. Fishers respect Marine Protected Areas and especially no-take zones.
4. Harmful fishing techniques (such as trawls, drift nets and shark-finning) are unacceptable.
5. Fishers minimise their by catch.
6. Fishers prevent overfishing.
7. Fishers do not engage in ghost fishing or they comply with MARPOL or EU regulations.
8. Fishers do not operate under flags of convenience.
9. Fishers carefully document their catch so the origin of the total catch can be checked.
10. Fishers comply with all elements of the FAO Code of Conduct for Responsible Fisheries.
11. Fishers are certified according to the Marine Stewardship Council (MSC) criteria or comparable standards for at least one fishery in which they operate.
12. Fishers are certified according to the Marine Stewardship Council (MSC) criteria or comparable standards for all fisheries in which they operate.
13. Fish traders and other companies in the production chains for fish and shellfish are certified according to the MSC Chain of Custody standard.
14. Shrimp farms comply with the International Principles for Responsible Shrimp Farming.
15. Fish farms are certified according to the Aquaculture Stewardship Council (ASC) criteria.
16. Companies publish a sustainability report that may contain (a number of) disclosures from the GRI Standards.
17. Large enterprises and multinational enterprises publish a sustainability report that is set up in accordance with the (Core or Comprehensive option of) GRI Standards.
18. Companies integrate environmental, social and governance criteria in their procurement and operational policies.
19. Companies include clauses on the compliance with environmental, social and governance criteria in their contracts with subcontractors and suppliers.

Vedlegg 4

Tilleggsinformasjon om selskapene

Selskap	Internasjonal tilstedeværelse, åpent tilgjengelig informasjon fra nettsider. Hentet desember 2019.	Bruk av fiskemel og fiskeolje
Austevoll Seafood ASA	Norge, Peru, Chile, Storbritannia, Irland.	Produksjon av fiskemel og fiskeolje, også gjennom datterselskaper som Austral i Peru
Lerøy	Lerøy har produksjon og distribusjon i Sverige, Danmark, Finland, Frankrike, Portugal, Spania og Tyrkia.	Bruk av fôr som inneholder fiskemel og fiskeolje fra en rekke forskjellige land
Mowi ASA	Norge, Irland, Skottland, Japan, Nederland, Polen, Canada, Kina, Taiwan, Belgia, USA, Færøyene, Singapore, Tyrkia	Bruk av fôr som inneholder fiskemel og fiskeolje fra en rekke forskjellige land
SalMar ASA	Norge. Salg internasjonalt. Eier 50% av Norskott Havbruk, som i sin tur eier Scottish Seafarms, en viktig oppdretter i Skottland.	
Grieg Seafood	Norge. Salg internasjonalt.	Bruk av fôr som inneholder fiskemel og fiskeolje fra en rekke forskjellige land
Norway Royal Salmon	Norge. Salg internasjonalt.	Bruk av fôr som inneholder fiskemel og fiskeolje fra en rekke forskjellige land
Tongwei Group	Kina. Salg internasjonalt.	Bruk av fôr som inneholder fiskemel og fiskeolje fra en rekke forskjellige land
Triple Nine	I hovedsak i Danmark og Norge. Salg internasjonalt.	Produksjon av fiskemel og fiskeolje, også gjennom datterselskaper som Lota Protein SA i Chile

Grobest Group	I hovedsak Taiwan, Kina, Indonesia, USA, Malaysia.	Bruk av fiskemel og fiskeolje i fôrproduksjon.
Pacific Andes	Innkjøp: Kina, USA, Canada, Ecuador, Peru, Chile, Brasil, Argentina, Færøyene, Island, Norge, Sverige, Danmark, Skottland, Tyskland, Spania, Portugal, Sør-Korea, Ukraina, Namibia, India, Kina, Taiwan, Vietnam, Thailand, Indonesia, Australia, New Zealand, Russland. Behandling: USA, Kina, Tyskland, Frankrike, Peru. Salg internasjonalt. Fiske: Peru, sør i Stillehavet, Namibia.	Bruk av råvarer fra en rekke forskjellige land. Reduksjonsfiske i Peru, sør i Stillehavet og Namibia.
Dongwon Group	Blant annet i Sør-Korea, Japan, USA, Europa, Kina, New Zealand. Salg internasjonalt.	Bruk av fôr som inneholder fiskemel og fiskeolje og/eller hel villfanget fisk.
Nippon Suisan Kaisha (Nissui)	Produksjon i, blant annet, Nord-Amerika, Chile, New Zealand, Japan. Salg internasjonalt.	Bruk av fôr som inneholder fiskemel og fiskeolje fra en rekke forskjellige land og/eller hel villfanget fisk.
Maruha Nichiro	Japan, USA, Peru, Bangladesh, Kina, Sør-Korea, Thailand, Nederland, Storbritannia, Sør-Afrika, Namibia, Australia, New Zealand, Micronesia. Salg internasjonalt.	Bruk av fôr som inneholder fiskemel og fiskeolje fra en rekke forskjellige land og/eller hel villfanget fisk.
Mitsubishi Corp	90 land. Cermaq i Norge, Canada og Chile. Salg internasjonalt.	Bruk av fôr som inneholder fiskemel og fiskeolje fra en rekke forskjellige land.
Nueva Pescanova	Spania, Frankrike, Hellas, Portugal, Irland, Italia, Argentina, Brasil, Ecuador, Guatemala, Nicaragua, Peru, Uruguay, USA, Angola,	Bruk av fôr som inneholder fiskemel og fiskeolje fra en rekke forskjellige land.

	Mosambik, Namibia, Sør-Afrika. Salg internasjonalt.	
Charoen Pokphand Foods PCL	Akvakultur og fôrproduksjon i Thailand, India, Brasil, Filippinene, Kina, Vietnam og Malaysia. Salg internasjonalt.	Bruk av fôr som inneholder fiskemel og fiskeolje fra en rekke forskjellige land. Produksjon av fôr.
Thai Union Group PCL	Produksjon i Thailand, Seychellene, Ghana, Frankrike, Portugal, Litauen, Tyskland, Polen, Storbritannia, Norge, Canada og USA. Joint venture i Kina, India, De arabiske emiratene, Italia, Frankrike, Norge, Storbritannia, USA, Canada. Salg internasjonalt.	Bruk av fôr som inneholder fiskemel og fiskeolje fra en rekke forskjellige land. Produksjon av fôr.
Biomar	Norge, Danmark, Chile, Storbritannia, Spania, Frankrike, Hellas, Tyrkia, Costa Rica, Ecuador, Kina.	Produksjon av fôr som inneholder fiskemel og fiskeolje fra en rekke forskjellige land.
Skretting	Norge, Australia, Canada, Chile, Kina, Ecuador, Egypt, Frankrike, Italia, Zambia, Japan, Nigeria, Spania, Tyrkia, USA, Vietnam.	Produksjon av fôr som inneholder fiskemel og fiskeolje fra en rekke forskjellige land.
Ewos (Cargill Aqua Nutrition)	Norge, Chile, Canada, Skottland, Vietnam. Fôr til laks (Norge, Chile, Skottland, Nord-Amerika), tilapia (Kina, Indonesia, Thailand, Vietnam), reker (Kina, Thailand, Vietnam, Indonesia, Ecuador, India og Mexico).	Produksjon av fôr som inneholder fiskemel og fiskeolje fra en rekke forskjellige land.

Noter

¹ Barange, M., Merino, G., Blanchard, J., Scholtens, J., Harle, J., Allison, E., Allen, J., Holt, J., Jennings, S. (2014) Impacts of climate change on marine ecosystem production in societies dependent on fisheries. *Nature Climate Change* 4, 211-216.

² FAO (2019) "Blue Growth" Tilgjengelig her: <http://www.fao.org/fisheries/blue-growth/en/>, Our Ocean (2019) Tilgjengelig her: <https://ocean2019.no/>, EU (2019) *Blue Economy Report*. Tilgjengelig her: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/676bbd4a-7dd9-11e9-9f05-01aa75ed71a1/language-en/>

³ FAO (2018) *State of Fisheries and Aquaculture in the world*. Tilgjengelig her: <http://www.fao.org/state-of-fisheries-aquaculture>

⁴ Seafood Certification & Ratings Collaboration (2019) *Sustainable Seafood: A Global Benchmark*. Tilgjengelig her: [http://www.sureaqua.no/Sureaqua/library/Sustainable_Seafood_A_Global_Benchmark%20-%20JUL19%20\(002\).pdf](http://www.sureaqua.no/Sureaqua/library/Sustainable_Seafood_A_Global_Benchmark%20-%20JUL19%20(002).pdf)

⁵ Se IUU Fishing Index her: <http://iuufishingindex.net/>

⁶ Global Slavery Index 2018 (2019) Tilgjengelig her: <https://www.globallslaveryindex.org/resources/downloads/>

⁷ Jouffray, J. et al. (2019) Leverage points in the financial sector for seafood sustainability. *Science Advances* 5.; Seafood Stewardship Index (2018) *Total Ranking*. Tilgjengelig her: <https://seafood.worldbenchmarkingalliance.org/rankings/>

⁸ Jouffray, J. et al. (2019) Leverage points in the financial sector for seafood sustainability. *Science Advances* 5; Oslo Børs (2019) «Energi, Shipping og Sjømat.» Tilgjengelig her: <https://www.oslobors.no/Oslo-Boers/Notering/Aksjer-egenkapitalbevis-og-retter-til-aksjer/Energi-shipping-og-sjoemat>

⁹ Ibid.

¹⁰ Béné, C., Barange, M., Subasinghe, R., Pinstrip-Andersen, P., Merino, G., Hemre, G., Williams, M. (2015) Feeding 9 billion by 2050 – Putting fish back on the menu. *Food Security* 7., Kent, G. (2019) *Fish, Food and Hunger*. Routledge: London.

¹¹ Bailey, C., Tran, N. "Aquatic CAFOs: Aquaculture and the Future of Seafood Production" side 55-75 i Ransom, E., Winders, B. (2019) *Global Meat: Social and Environmental Consequences of the Expanding Meat Industry*. MIT Press: Cambridge, Massachusetts.

¹² Béné, C., Barange, M., Subasinghe, R., Pinstrip-Andersen, P., Merino, G., Hemre, G., Williams, M. (2015) Feeding 9 billion by 2050 – Putting fish back on the menu. *Food Security* 7., Kent, G. (2019) *Fish, Food and Hunger*. Routledge: London.

¹³ Bailey, C., Tran, N. "Aquatic CAFOs: Aquaculture and the Future of Seafood Production" side 55-75 i Ransom, E., Winders, B. (2019) *Global Meat: Social and Environmental Consequences of the Expanding Meat Industry*. MIT Press: Cambridge, Massachusetts.; FAIRR (2018) *Shallow returns? ESG risks and opportunities in aquaculture*. Tilgjengelig her: <https://www.fairr.org/article/shallow-returns-esg-issues-in-aquaculture/>; Planet Tracker (2019) *Salmon Feels the heat: Capital at risk from investor concentration in the salmon aquaculture industry*. Briefing paper. Tilgjengelig her: <https://planet-tracker.org/tracker-programmes/soft-commodities/aquaculture/>

-
- ¹⁴ Jouffray, J. et al. (2019) Leverage points in the financial sector for seafood sustainability. *Science Advances* 5.
- ¹⁵ Kent, G. (2019) *Fish, Food and Hunger*. Routledge: London.
- ¹⁶ Bailey, C., Tran, N. "Aquatic CAFOs: Aquaculture and the Future of Seafood Production" side 55-75 i Ransom, E., Winders, B. (2019) *Global Meat: Social and Environmental Consequences of the Expanding Meat Industry*. MIT Press: Cambridge, Massachusetts.
- ¹⁷ IPBES (2019) *Global Assessment Report on Biodiversity and Ecosystem Services.*; Laffoley, D., Baxter, J. (2019) *Ocean deoxygenation: everyone's problem*. IUCN Report.
- ¹⁸ IPBES (2019) *Global Assessment Report on Biodiversity and Ecosystem Services*.
- ¹⁹ IPCC (2019) *The Ocean and Cryosphere in a Changing Climate*.
- ²⁰ UNDP, *Wilderness of Water*. Tilgjengelig her: <https://feature.undp.org/wilderness-of-water/>
- ²¹ PEW (2019) "EU Fisheries Management Improves but Still Lags Behind Scientific Advice." Tilgjengelig her: <https://www.pewtrusts.org/en/research-and-analysis/articles/2019/09/23/eu-fisheries-management-improves-but-still-lags-behind-scientific-advice>; Harvey, F. (2019) «EU ministers opt to continue overfishing, despite 2020 deadline" Tilgjengelig her: https://www.theguardian.com/environment/2019/dec/18/eu-ministers-opt-to-continue-overfishing-despite-2020-deadline?CMP=tw_t_a-environment_b-gdneco&fbclid=IwAR2oSkShk2eDQkzC3xx6hrurI7GKwFjUVtsbORbhY4TYzUXq42l8KELvejc
- ²² Bailey, C., Tran, N. "Aquatic CAFOs: Aquaculture and the Future of Seafood Production" side 55-75 i Ransom, E., Winders, B. (2019) *Global Meat: Social and Environmental Consequences of the Expanding Meat Industry*. MIT Press: Cambridge, Massachusetts.
- ²³ Hua, K. et al. (2019) The Future of Aquatic Protein: Implications for Protein Sources in Aquaculture Diets. *One Earth* 1.
- ²⁴ Bailey, C., Tran, N. "Aquatic CAFOs: Aquaculture and the Future of Seafood Production" side 55-75 i Ransom, E., Winders, B. (2019) *Global Meat: Social and Environmental Consequences of the Expanding Meat Industry*. MIT Press: Cambridge, Massachusetts.
- ²⁵ Changing Markets Foundation (2019) *Fishing for Catastrophe*. Tilgjengelig her: <http://changingmarkets.org/wp-content/uploads/2019/10/CM-WEB-FINAL-FISHING-FOR-CATASTROPHE-2019.pdf>; Feedback (2019) *Fishy Business*. Tilgjengelig her: <https://feedbackglobal.org/wp-content/uploads/2019/06/Fishy-business-the-Scottish-salmon-industrys-hidden-appetite-for-wild-fish-and-land.pdf>; Greenpeace (2019) *A Waste of Fish*. Tilgjengelig her: <https://www.greenpeace.org/international/publication/22489/waste-of-fish-report-west-africa/>
- ²⁶ Hicks, C.C., Cohen, P.J., Graham, N.A.J. et al. (2019) Harnessing global fisheries to tackle micronutrient deficiencies. *Nature* 574, 95-98; Pauly, D. (2019) "How the global fish market contributes to human micronutrient deficiencies" *Nature news and views*. Tilgjengelig her: <https://www.nature.com/articles/d41586-019-02810-2>
- ²⁷ FAO (2019) *Globefish Highlights*. Tilgjengelig her: <http://www.fao.org/3/ca4185en/ca4185en.pdf>
- ²⁸ Froehlich, H., Jacobsen, N., Essington, T., Clavelle, T., Halpern, B. (2018) Avoiding the ecological limits of forage fish for fed aquaculture. *Nature Sustainability* 1, 298-303.
- ²⁹ Cashion, T., Le Manach, F., Zeller, D., Pauly, D. (2017) Most fish destined for fishmeal production are food-grade fish. *Fish and Fisheries*.
- ³⁰ Nature Editorial (2019) "Let fishers in Africa and Asia keep more of their catches: Fish farms are depriving children of essential micronutrients." Available at: <https://www.nature.com/articles/d41586-019-02962-1>

³¹ Ibid.

³² IFFO (2017) "Case study: Peruvian anchovy: Why feed, not food?" Available at:

<https://www.iffonet/case-study-peruvian-anchovy-why-feed-not-food>

³³ Cashion, T., Le Manach, F., Zeller, D., Pauly, D. (2017) Most fish destined for fishmeal production are food-grade fish. *Fish and Fisheries*.

³⁴ Hicks, C.C., Cohen, P.J., Graham, N.A.J. et al. (2019) Harnessing global fisheries to tackle micronutrient deficiencies. *Nature* 574, 95–98; Pauly, D. (2019) "How the global fish market contributes to human micronutrient deficiencies" Nature news and views. Tilgjengelig her:

<https://www.nature.com/articles/d41586-019-02810-2>

³⁵ Ibid.

³⁶ Hua, K. et al. (2019) The Future of Aquatic Protein: Implications for Protein Sources in Aquaculture Diets. *One Earth* 1., Bailey, C., Tran, N. "Aquatic CAFOs: Aquaculture and the Future of Seafood Production" side 55-75 i Ransom, E., Winders, B. (2019) *Global Meat: Social and Environmental Consequences of the Expanding Meat Industry*. MIT Press: Cambridge, Massachusetts.

³⁷ Ibid.

³⁸ Ibid.

³⁹ Food and Agriculture Organisation (2019) State of Fisheries and Aquaculture in the World, 2018.

Tilgjengelig her: <http://www.fao.org/state-of-fisheries-aquaculture>

⁴⁰ UNDP Norge. (2019) «Mål 14: Liv under vann» Tilgjengelig her:

https://www.no.undp.org/content/norway/no_no/home/post-20151/sdg-overview/goal-14.html

⁴¹ Bailey, M., Packer, H., Schiller, L., Tlusty, M., Swartz, W. (2018) The role of corporate social responsibility in creating a Seussian world of seafood sustainability. *Fish and Fisheries* 19:5.

⁴² Ibid.

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Jouffray, J. et al. (2019) Leverage points in the financial sector for seafood sustainability. *Science Advances* 5.

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Global Slavery Index (2018) "Fishing." Tilgjengelig her:

<https://www.globallslaveryindex.org/2018/findings/importing-risk/fishing/>

⁴⁹ Stimson (2019) *Shining a Light: The Need for Transparency across Distant Water Fishing*.

Tilgjengelig her: <https://www.stimson.org/content/shining-light-need-transparency-across-distant-water-fishing>

⁵⁰ Global Slavery Index (2018) Tilgjengelig her: <https://www.globallslaveryindex.org/>

⁵¹ FAO (2018) *State of World Fisheries and Aquaculture*, s. 5.

⁵² Potts, J., Wilkings, A., Lynch, M., McFatrige, S. (2016) Standards and the Blue Economy. *State of Sustainability Initiatives Review, International Institute for Sustainable Development*.

⁵³ Ibid.

⁵⁴ Yann, G., van Beijnen, J. (2019) «Asian aquaculture: trends for 2019» Tilgjengelig her:

<https://thefishsite.com/articles/asian-aquaculture-trends-for-2019>

⁵⁵ Jouffray, J. et al. (2019) Leverage points in the financial sector for seafood sustainability. *Science Advances* 5.

⁵⁹ Bailey, C., Tran, N. "Aquatic CAFOs: Aquaculture and the Future of Seafood Production" side 55-75 i Ransom, E., Winders, B. (2019) *Global Meat: Social and Environmental Consequences of the Expanding Meat Industry*. MIT Press: Cambridge, Massachusetts.

⁶⁰ Ibid.

⁶¹ Dagens Næringsliv (4.12.2019) "Nye rekorder for norsk sjømat - Kina vokser mest" s. 6-7.

⁶² FAO (2016) *Aquaculture Big Numbers*.

⁶³ Seafood Certification & Ratings Collaboration (2019) *Sustainable Seafood: A Global Benchmark*. Tilgjengelig her:

[http://www.sureaqua.no/Sureaqua/library/Sustainable_Seafood_A_Global_Benchmark%20-%20JUL19%20\(002\).pdf](http://www.sureaqua.no/Sureaqua/library/Sustainable_Seafood_A_Global_Benchmark%20-%20JUL19%20(002).pdf)

⁶⁴ EJF, Oceana, The Nature Conservancy, Pew og WWF (2019) *A comparative study of key data elements in import control schemes aimed at tackling illegal, unreported and unregulated fishing in the top three seafood markets: the European Union, the United States and Japan*. Tilgjengelig her: <http://www.iuuwatch.eu/wp-content/uploads/2020/01/CDS-Study-WEB.pdf>

⁶⁵ Österblom, H. et al. (2015) Transnational Corporations as 'Keystone Actors' in Marine Ecosystems. *PLoS ONE 10:5*.

⁶⁶ Bailey, C., Tran, N. "Aquatic CAFOs: Aquaculture and the Future of Seafood Production" side 55-75 i Ransom, E., Winders, B. (2019) *Global Meat: Social and Environmental Consequences of the Expanding Meat Industry*. MIT Press: Cambridge, Massachusetts.

⁶⁷ Österblom, H. et al. (2015) Transnational Corporations as 'Keystone Actors' in Marine Ecosystems. *PLoS ONE 10:5*.

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ Jouffray, J. et al. (2019) Leverage points in the financial sector for seafood sustainability. *Science Advances 5*.

⁷¹ Ibid.

⁷² FNs bærekraftsmål, tilgjengelig her: <https://www.fn.no/Om-FN/FNs-baerekraftsmaal>

⁷³ KLP. (2019) Tilgjengelig her: <https://www.klp.no/om-klp/samfunnsansvar/milj-og-klima/klimarisiko/alle-naeringer/havbruk>

⁷⁴ Storebrand (2019) https://www.storebrand.no/asset-management/barekraftige-investeringer/storebrandstandarden/_/attachment/inline/830cba07-6037-465a-95cc-ce31608fc5a5:3f6acdecc31dbd4c2acdbab3d36fe288a63b8e13/20191014_Storebrand_Analysis_Criterion-Environmental_Damage.pdf

⁷⁵ Intrafish media (2018) "Business intelligence report." Tilgjengelig her: <https://www.intrafish.com/news/business-intelligence-report-the-worlds-150-largest-seafood-companies-now-account-for-120-billion-in-sales/2-1-655808>

⁷⁶ Berge, A. (2019) "These are the world's 30 largest seafood companies". Tilgjengelig her: <https://salmonbusiness.com/these-are-the-worlds-30-largest-seafood-companies/>

⁷⁷ Kapital (2017) "Norges 500 største bedrifter" Tilgjengelig her: <https://kapital.no/norges-500-storste>

⁷⁸ Herder, A., Brink, H., Riemersma, M. (2018) *Fair Finance Guide International Methodology 2018*. The Netherlands: Profundo.

Framtiden i våre hender

Mariboës gate 8, 0183 Oslo

(+47) 22 03 31 50 - post@framtiden.no

www.framtiden.no

Vi jobber for en rettferdig
verden i økologisk balanse.

**Framtiden i
våre hender**